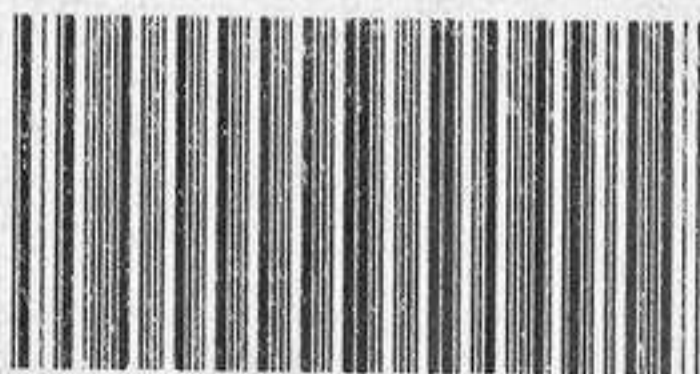
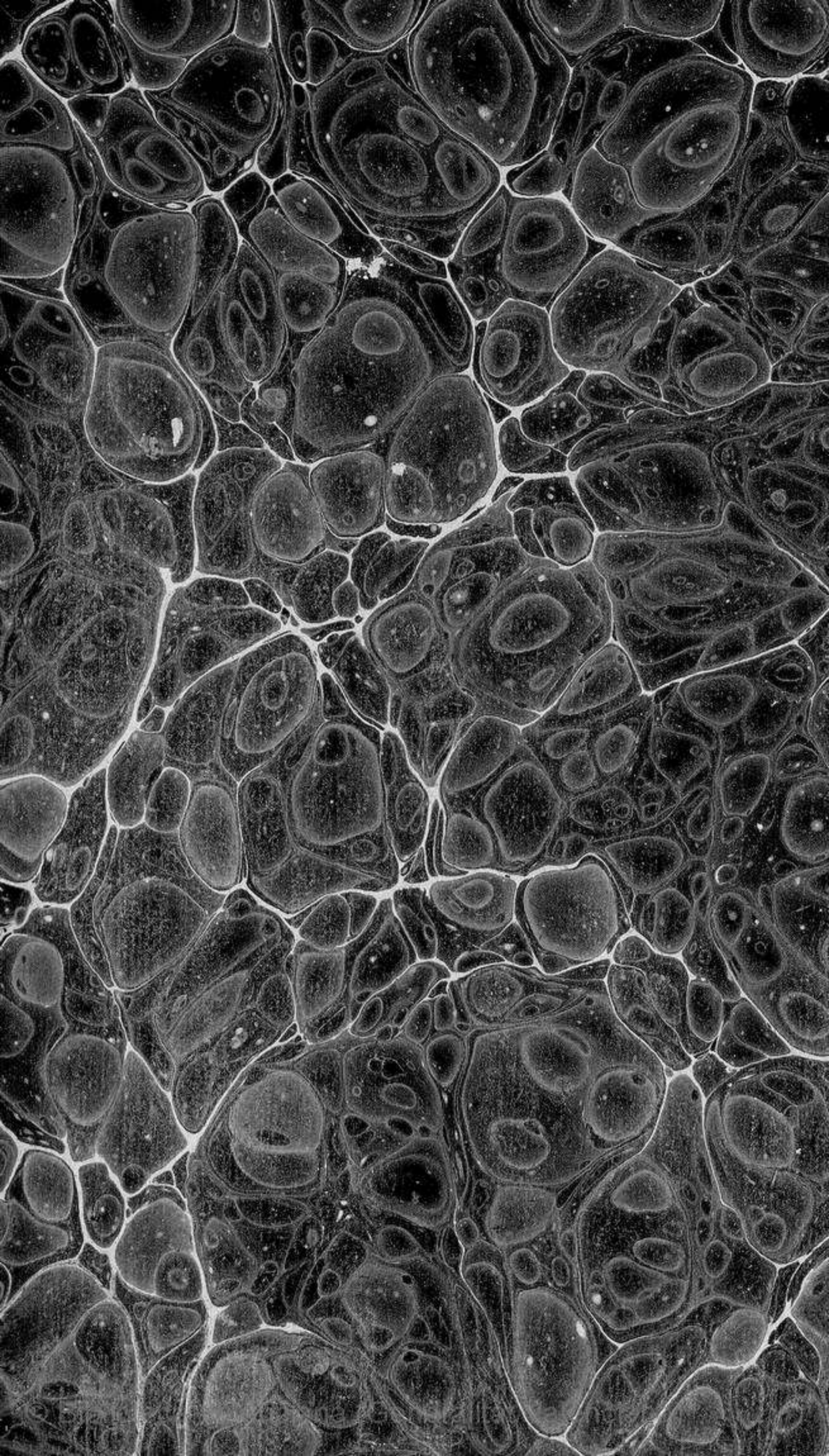

Biblioteca Valenciana

31000005093458

XVIII
1327

El adagio borrado, está co-
piado al pie de la letra, del
ejemplar que posee mi ami-
go D. José E. Ferrao y Morales.

T R A T A T
D E A D A G E S
Y R E F R A N Y S V A L E N C I A N S
Y P R A C T I C A

P E R A E S C R I U R E A B P E R F E C C I Ó
L A L E N G U A V A L E N C I A N A .

E S C R I T

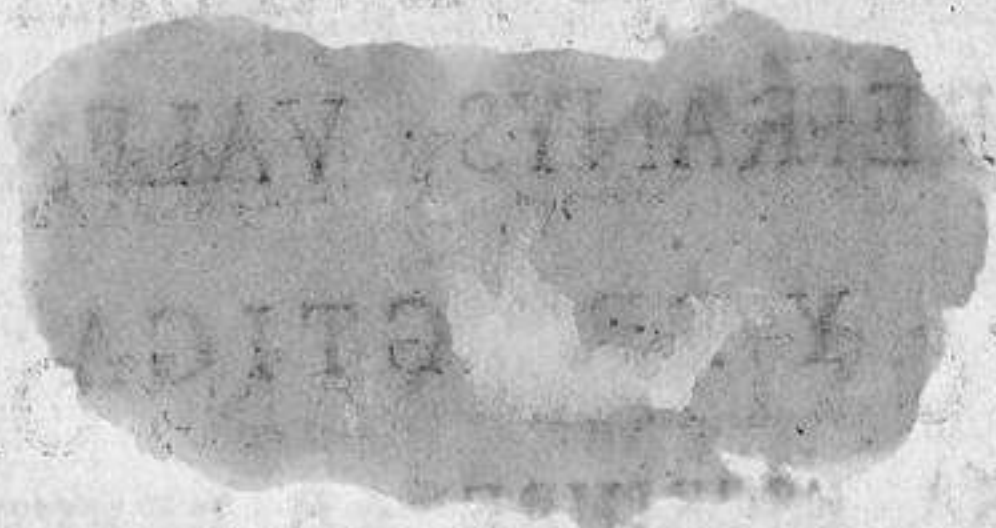
P E R C A R L O S R Ó S ,
Notari Apostolich, natural de la mólt
Noble, Ilustre, LL. y Coronada
Ciutat de Valencia.

T E R C E R A I M P R E S S I Ó .

A B L I C E N C I A :

En Valencia, per Josep Estevan, Plaza
del Forn de S. Andréu, any 1788.

*Es trobarà en Casa Francès Navarro, als
Feros de la Lonja.*

A LA

SOBERANA EMPERATRIU

DE CEL Y TERRA

NOSTRA SENYORA

DELS

DESAMPARATS

Venerada en sa Lealissima Ciutat
de Valencia, de la qui
es Patrona.

Ent a queste Tratat, Sa-
cratissima Verge MA-
RIA, de *Adages*, y *Re-*
franys, y quentre es-
tos hià hu, que diu: *Qui à bon arbre*

sar-

sarrima, bona sombra el cobri: men-
 contre precissat à oferirlo à vostra
 Soberana Grandèa; perque Arbre,
 que hatja donat fruyt mes regalat,
 quel que Vos donareu en Bethleem,
 nos pot encontrat, puix yo à este
 macollixch; no à la sombra, quen
 Vos no cab, ni un atomo dobscu-
 ritat, perque tota sòu plena de Gra-
 cia, è Inmaculada. Un altre *Adage*,
 ò *Refrany* hià, que diu: *Qui bè sestà,*
nos moga: gran temeritat seria bus-
 car yo altre Mecènes, que à Vos,
 Soberana Aurora, puix estich mòlt
 bè en Vostron auxili. *La practica de*
Orthographia Castellana, y *Valencia-*
na, que lany 1732. imprimì, jà la
 dediquì també sots la protecció de
 vostra Divina Gracia, perque à la

resplandor de tan rutilants raigs, no la pogueren obscurir, ni eclipsar les espesures dels nubols, que la embetja, y malicia solen, per malignitat, fomentar; com en efecte, llogrì el aplaudiment de moltes persones sabies. Allí ja os oferí tot mon afecte, tota ma anima, y tot mon cor; y de nou, altra volta, os consagre ara lo mateix, esperant veureus, y adoraros per eternitat de eternitats en la Gloria. Amen.

Postrat à vostres Divines Plantes

vostre mes indigne Esclau

Carlos Ròs.

PRO-

PROLECH.

CHarissim, y discret Lector, lo primer, que yo dech previndre en aquest Prolech, per coneixer, que serà també lo primer, que descobrirà als ulls, es que molts diràn: per què no he possat en lo present Tratat de Adages, lo nom dels Inventors de ells, cosa que seria per a major intelligencia, y delectació del Lector? A lo que vull satisfacer. La causa de no possar tals noticies ha estat, perque en elles abultaria el Tratat, de tal modo, que eixiria un llibre de molt volumen, y no per això estaria mes gustós, puix ans bé cansaria al Lector: y ademès de açò, als homens llegits, ò doctes, no
 són

sòn menester eixes noticies , perque
jà se les saben : als no estudiants los
basta el Adage sols , puix cada hu
de per si diu pera que pot servir ;
perque sil Adage , Proverbi , ò Re-
frany (entre altres difinicions) es
una sentència de llarch ùs , com-
parada adallò , que volèm , ò à les
coses dels temps , quant vinga la
ocasiò pot mòlt bè usar cada hu de
ell , sens que li sia menester saber
hon se inventà , per qui , ni el per
què . Y tots los Doctes no ignoren ,
quels Adages , ò Refranys , sòn la
Phylosophia mes antiga , mes lloa-
da , y tenguda per mes excellent
en Creta , y Lacedemonia , per ser
amichs de la brevetat ; puix nom po-
den tindre à mal , que hatja yo re-

CO-

copilat Adages, Refranys, ò Proverbis (possant en la Prefaciò, n. 7. per la general, de hon sòn trets, y Valencianats) sens mes noticies, puix la mia fi de qualsevol modo es llograrà, com aixi ho confie.

Lo motiu, que yo he tengut, pera donar à la llum publica este breu Tratadet de Adages, ò Refranys Valencians, no ha estat per volerme acreditar de home docte, en traure llibres, puix me reconech mòlt ignorant; y ni en este, ni en lo de *Orthographia*, que lany 1732. imprimì, mapropie el titol de Autor, si tan sols de Recopilador, puix no he fet altra cosa, que recopilar; lo fi meu, comjà he dit, pera que tinguen tots una extensa

prac-

practicà de la llengua Valenciana, per trobar-me empenyat en ella. Este assumpt dels Adages, me pareguè el millor pera llograrho, puix serà este llibre, casi com lo Catò Christià, ques dóna en les Escholes, perque asi també hià doctrina pera la anima, bona criança, desenganys pera molts vicis, politica pera bè parlar, y norma pera llegir, y escriure en Valencià; puix los dos Diccionaris, que al ultim del Tratat porte, sòn bastants pera la intelligencia de nostra Lengua; y encara quel modo descriure en ella el facilite en ells, puix me pareix, que à Valencià algùn li pot ser dificultòs, si que ans be sense treball se pot trobar qualsevol destre; y que de asi en avant tots

los

los Valencians l'entendran com yo, ja per les noticies, y claritat en que la explique, com per la recta pauta, y segura que's done; tal volta auria ben poques persones, a lo menys de ma professio, que satreviren a fer tant; puix tot discret ha de coneixer, aixi per este llibret, com per lo Tratat de ma *Practica de Orthographia Castellana, y Valenciana*, entench nostra Lengua be; y no es genero de jactancia, perque les obres ho diuen, puix yo a elles me referixch, en aquel Adage que diu: *Callen barbes, y canten cartes*; y aixi ab estos supots, ningun s'admira si als Adages, Refranys, o Proverbis, no troba el per que, ni per qui.

Tamben no dubte, prudent Lector,

tor,

tor , aurà alguns , que per mocegar la obra , puix may falta qui à tot tira quixalada , y de ordinari sol ser la boca que no tè dens , quem diràn : la llengua Valenciana , hui en dia , ni sestima , ni usa ; y que à què pot vindre traure yo aquest Tractat , ni cansarme en allò que no servix ? Responch. En estos afanys meus fas yo dos coses à un temps. La una ès , acreditar-me de bon Valencià , y amant de la mia Lengua , obligaciò que cada hu de per si tè , sia de la Naciò que vulla , puix dèu apreiar , y defendre les coses de la sua Patria , y també el Lenguatge , encara que no tinga pera què ; quant , y menys encontrantse en lo nostre Idioma tantes grandedes,

dees, excelencies, y circumstancies
 pera ser amat; com algunes de elles
 ne tinch ponderades en lo breu Tra-
 tat que imprimí en lany 1734. en
 llengua Castellana, intitulat: *Ori-
 gen, y Grandezas del idioma Valen-
 ciano*; el que confie reimprimirlo,
 anyadintli moltes noticies, ques fol-
 garàn tots de llegirles. L'altra, que
 per la llengua Valenciana salcança,
 y deprèn à escriure la Castellana ab
 mes fonaments, y seguritat quels
 mateixos Castellans; com així ho
 tinch també imprès en un fullet de
 paper, y llenguatge Castellà intitu-
 lat: *Norma breve, por la que los Va-
 lencianos (sin hazer estudio particu-
 lar en la Orthographia) sabrán escri-
 vir medianamente la lengua Castellana*
 (guian-

(guiandose por la Valenciana) segun el uso mas recto, conforme de los Eruditos, y ajustado à los fundamentos de los Antiguos.

Y encara, que no fòs així, quin dany pot fer als Valencians donar-los regles clares, y segures pera que no olviden sa Lengua, y que la sapien llegir, y escriure correntment? Clar està, que qualsevol home de rahò dirà, sòn mos desvels profitosos al comùn; puix per això ideì fòs lo assumpt de Adages, Refranys, ò Proverbis Valencians, per ser cosa gustosa, que facilmente se queda en la memoria, y que tinguen tots escrites en Valencià eixes doctrines sentencioses, Humanes, y Divines, utiloses à la Republica, ò Patria.

Mes

Mes com totes les Obres, que ixen
 à la llum publica estàn expossades à
 la censura, suplique al sabi Lector,
 disimule, ab sa molta prudencia,
 les faltes, y defectes de ma insufi-
 ciencia. VALE.

De la mateixa Poetissa, (Rosa Trincares en pur anagrama) que escriguè un Soneto en Valencià, al llibre de Orthographia.

SONETO.

Tan gustosa quedì, y tan agradada de lligir ton *Tratat de Orthographia*, que no puch explicar tanta alegria com tingui, perq̄ fonch mòlt sublimada:

Bè pot esta Ciutat, y Patria amada, estimar los desvels de ta Thalia, puix per cert, que ta ploma mereixia per Obres tan selectes ser premiada.

Posses punt à la boca la malicia, no mocègue tes obres, ques pecat, puix mereixes (ò Carlos) de justicia ser de tota Valencia ben lloat; perque en este *Tratat*, ques de Refranys, dónes llum de sa Lengua, y desenganys.

Del

Del Doctor en Medicina Alonso
Carrasco.

OCTAVA RIMA.

Este erudit Tratat, ques de Refranys,
ab gran delectació mia he lligit,
y he trobat pera els vicis desenganys,
que seràn à tot hom de mòlt profit:
jà pera dies, mesos, sigles, y anys,
tindràs este llibret ben admitit;
y sil Zoylo el mocèga, tin paciència,
que la embetja ho farà, mes no sa sciència.

DECIMA.

Bè poden los Valencians
(del Plebeu al Cavaller)
admetrel ab tot plaer,
perques pera gichs, y grans:
quen arribant à ses mans,
si en carinyo, y de tot cor
lliguen aquest gran tesor,
advertirà ben cabal,
en cada reglò, un panàl,
y en cada lletra, una flor.

PRE-

PREFACIÓ.

EN lo passat any de 1732.
 doní à la Prempsa una
Practica de Orthographia Castellana, y
Valenciana, y com nostra Lengua és
 tan difícil de escriure, huí en dia,
 per estàr arrimada, y no usarse, de-
 terminí també donar à la llum pu-
 blica aquest altre brèu Tratat de
Adages; y Refranys Valencians, així
 pera mes practica de nostre Idio-
 ma, con per ser mòlt profitòs al co-
 mún, en cada Terra, estien los Ada-
 ges, y Refranys impressos ab sòn
 Lenguatge; perque Adage, ò Re-
 frany, no es altra cosa, que una sen-
 tencia, que corre en boca de tots:
 una llum de la veritat manifesta,
 B que

que tot lo Mon coneix ser així; puix
 són reliquies de la antiga Phyloso-
 phià; y en ells se llogren dos coses
 mòlt lloables: la una, dependre à
 llegir, y escriure bè la Lengua: l'al-
 tra, que tota la gent, que no ès es-
 tudiosa, tè en eixes doctrines sen-
 tencioses, una rahò, que conclou,
 y desenganya, pera poder reptar, ò
 corregir los pares als fills, y els mat-
 jors als menors; de modo quels fà
 obrir los ulls, y sels imprimix en
 la memoria, passant de uns à altres;
 y així serà aquest Tratat de mòlt
 profit, y utilitat.

2. Avènt tan de proposit trac-
 tat, en ma citada *Practica*, sobre la
 mescla de les Orthographies, que
 admitixch, per causa de la costùm;
 puix

puix no sent així (com ho narra extensament la *Prefació* de ma *Practica*) ningú ab sa opinió eixirà en bè, perque per rigorosa, una de les tres que allí suponch, no es pot seguir, ni això te remey per camí algú, asi já no es menester detindrem en eixe punt; sols tocaré en esta *Prefació* moltes altres circumstancies, conduents à nostra Lengua, y algunes curiositats, quem deixí en ma *Obra Orthographica*, pera millor llegirla, y entendrela.

3 La matjor dificultat que tè pera escriure nostra Lengua, consistix en aquestes cinch lletres *ç, s, p, b, v*; y en estes dos *b, p*, mes, perquels Valencians tenim una articulació de *ap*, y *op*, que moltes voltes

ha de ser la *p*, *b*, y en lo pronunciar no ho distinguím; com esta *ç*, y la *s* sia en final, ò no, es nostre natural pronunciar les dos del mateix modo, que la *s*; motiu per lo que encara que una dicció acabe en *ç*, y altra en *s*, no impedir pera la consonancia en la Poesia Valenciana; perque la *ç* es pera guardar la etymologia, la recta regla de bè escriure, ò pera donar à entendre li correspon á aquella dicció, en la llengua Castellana, *z*, ò *c*; y els Valencians estes lletres *c*, *ç*, *s*, les pronunciam naturalment com si cascuna fora *s*. La *z*, entre els noms peregrins, y propis, que pera les veus nostres no usàm de ella, també la pronunciam com à *s*; puix en dis-

tin-

tinguir eixes quatre lletres , jamès nos hem mirat , ço es la organització , mes sí al escriure ; en la *b* , y *v* , à moltes diccions , tampoch sens coneix distinció al pronunciar , mes sí al escriure.

4 En lo primer Diccioniari dels dos, que hià al ultim de aquest Tratat , sencontra lo del numero antecedent, tan extèns, y clar, que basta, y sobra, puix ja trobarà el Lector lo dificultòs, fet facil. Pera la Poesia Valenciana, està el colp de la dificultat sobre els accents *grave*, y *agut*, que per no averlos entès molts, han faltat à la consonancia, ò assonancia, que es propia de aqueixa Art; y així en lo segon Diccioniari està ben clar, y copiòs dit punt; puix

si

si el Lector se fa carrech, y reflecta sobre el treball, que tinch possat en aver format dits dos Diccionaris, y de lo sutil que es lo segon, ha de coneixer entench, ab molta practica, nostre Idioma; perque es lo cert, aço dels acentos *grave*, y *agut*, es lo mes delicat, y hon consistix lo dialectos de nostra Lengua. La explicaciò dels acentos ben extensa, y curiosament se troba en ma *Practica*, cap. 6. nn. 21. 22. 23. 24. 25. y 26. hon remitixch al curiòs, que la vulla veure.

5 Que la *ç*, ni *s* finals, no impedixen à la consonancia en la Poèsia Valenciana, com he dit al n. 3. sent així, que no fèm distincciò al pronunciar natural nostre, no tè
que

que causarli al Lector novetat, perque ja es costùm de tota la vida, que en mòltes coses va la prolació per un camí; y la orthographia per altre, per conservar etymologia, ò aquel dret de ùs, y practica, que fan Ley; com se veu en la Poesia Castellana, en estos consonants, y altres: *quexa, lenteja: dexe, semeje: coxo, ojo: dixte, colige, &c.* Y açò per quina causa es? La rahò, que yo alcance, y em pareix bastant, ès: perque estes lletres *g, j, x*, sòn guturals, y en la llengua Castellana sarticúlen de un modo: puix lo mateix passa, entre els Valencians, en la *ç, y s*, finals, per pronunciar les dos com à *s*, y no deixar la etymologia de la dicció, que fins hui la

con

conserva ; que en aquelles , que la ha perduda ,jà no es facil restaurarla.

6 Pera saber en nostre Idioma , quant se ha de usar del article *el* , ò *lo* , es en aquest modo : si la paraula , ò dicció , acaba en vocal , comença també el article , ò pronom , en vocal , y diu *el* , en lloch de *lo* ; mes si finaliza la dicció antecedent en lletra consonant , diem llavors *lo* , y no *el* ; corrent la mateixa norma en lo plural. Eixemples: *Porta el mentjar así.* Altre : *Fà be portat lo mentjar.* Y el usar en nostra Lengua de *el* , per *lo* , no es à altre fi , que pera embeure la *Synalepha* , que en lo cas referit se comèt. Après de punt final , ò al principi de qual-

qualsevol escrit, sempre diem *lo*, y no *el*, així: *Lo Mon està plè de enganys*. Lo mateix modo de regirse hià sobre el usar de *me* per *em*: *nos* per *ens*: *ne* per *en*: *se* per *es*: y *te* per *et*. Y segons lo expressat se trobarà así ara practicat, en esta tercera impressió, já que en la primera no es guardà esta regla rigorosa. Totes aquestes circumstancies referides, al vers no comprènem, puix allí es pot, per causa de allargar una sylaba, trocarho, ques llicencia Poetica. Encara hià mes circumstancies, y curiositats, que tocar así, pera quant se llegiràn escrits de nostra Llengua, antichs, y són: que començant lo vocable per *en*, ò *em*, sescrivía sens la *e*, com: *mpressa*,
nce-

ncenall, &c. y el vocable, que inicia-
 va per *es*, tenia lo mateix, aixi: *Sgle-*
sia, scriure, scriptori, scull, &c. y asi
 yo no use de aço (si sols quant ajun-
 te les diccions monosylabes, ab les
 polysilabes, pera suplir la *synalepha*)
 mes ho vull explicar, pera que tot
 ho entenga el Lector. La dicció *ne*,
 significa a vegades en nostra llen-
 gua Valenciana, *no*, altres voltes,
ni, y en moltes ocasions la possam
 solament pera ornar la oració, sens
 que signifiqui cosa alguna. La *l*, so-
 la en principi de dicció, en los es-
 crits antichs, té pronunciació de dos,
 y ellèa, mes yo no use asi de això,
 si sols quant es mayuscula, y no en
 los vocables de minuscula. La *Syna-*
lepha lleva una vocal en la Ortho-
 gra-

graphia de molts vocables, com en aquestos *Lestiu*, per lo *Estiu*; *Dorient*, per de *Orient*; *Despanya*, per de *Espanya*, &c. escrivint la lletra del monosylabo, que se li ajunta al nom propi, mayuscula, del modo que llig asi.

7 De un llibre intitulat: *Refransys, y modo de parlar Castellans ab Latins*, compost per lo *Licenciado Geroni Marti Caro, y Cejudo*, Mestre de *Latinitat, y Eloquencia en la Villa de Valldepeñes de Calatrava, sa Patria*, imprès en Madrid, any 1675. he Valencianat molts destos Adages, y Refransys. Dels Refransys, o Proverbis en romanç, que glosà el Comanador *Hernan Nuñez*, Professor eminentissim de *Rhetorica, y Grech*

en

en Salamanca, any 1576. del Galatheo Christià de Joan Blasco y Sanchez, imprès en Zaragoza, any 1698. hiá sentencies espirituals, à modo de jaculatories. Tambè dels *quatre-cents Aphorismes Catalans* del Doctor Joan Carlos Amàt, impressos en Barcelona, any 1718. ne tinch mes de la mitad acomodats à nostre modo Valencià. Y aiximateix molts dichos comuns he possat, (augmentantho de tot) que no poden danyar, pera que ni hatja mes en esta tercera impressiò.

8 Estes diccions, y altres semejants: *mascara, jesmil, bisarro, bisarrìa, mesclar, tisne, &c.* que ab alguna mudança, usa de elles la llengua Castellana, sòn en ella z z, lo

lo que en la nostra *s s*; mes si vingues lo càs de fer alguna obra Poetica, ò raonament en prosa, que hagués de ser tot sancèr Castellà, y Valencià, com se pot ordenar, llavors deuen ser les *z z s s*, per ser preheminenca, que mereix pera dit cas nostre Idioma, y els Valencians jamès usàm de la *z* en nostra Lengua, sino en sòn lloc, de la *ç*, ò *s*. Eixemple en prosa, tot sancèr Valencià, y Castellà: *Es tan dificil la Orthographia, y en tanta manera costosa de ceñirla, que quicà nunca estarà medida à una, sino variada, ò mesclada, y en la practica de la referida manera passa, y passarà. Tota aquesta prosa es rigorosament Castellana, y Valenciana, que sens mudar cosa*

al-

alguna à la lligenda pot servir pera
les dos Lengues. Eixemple en vers
ab este

SONETO.

Una fabrica la de este Soneto
ès en tanta manera de costosa,
de ardua, critica, y dificultosa,
nunca escrita, ni oida de Epiteto:
Esta idea contraria de assueto,
à la vista dificil, y costosa,
al numen serà facil, no penosa,
si entra en practica ella de Alphabeto.
No sabrè yo si và la encadenada
de la regla, en rigor à la ceñida,
ni si està alguna phrase mal formada,
ni si apunta la Musa desmedida;
sè que en aqueste Soneto ha de passar
quanta falta es possible de encontrar.

9 Aquest Soneto tenia yo mòlt
ha treballat, quel fiu, no mes, per
pro-

probar com eixirrà , puix es ben difficultòs , y encara que jabacanet , pera possarlo asi hon està , fiu compte que aço es un eixemplar ; y comjà el tenia compost , per no entretindrem , lestampì aixì com ès ; puix pera mirarse à un espill , no es forçòs sia el vidre crystalì de allò mes floretjat , basta ques divisse la cara , encara que estiga ell manchat : y aixì poch li fà no sia el Soneto conceptuòs , de lo millor , ques compon , puix pera eixemplar basta , yjà es donar camì pera quen facen altres ab mes facilitat , puix à mi ma estàt difficultòs , per no averne vist altre , ni tan ordinariet , com ell.

10 No perque nostra llengua Valenciana està hui en dia arrimada,

da, puix apenes se escriu en ella cosa alguna, han de pensar, ques roin; perque entre les entranyes de la terra, sol aver miners de or amagats, y quant se descobrin, troben alli aquells tesors, que valen lo mateix, y sestimen com si no haguèren estat sepultats: així nostra Lengua, tostem que la traèm à llum, se coneixen los quilats de sòn valor.

La escusa, que fins hui han tengut mòlts pera no llegir bè, ni escriure nostre Idioma, de que no està en ùs, ni Ortographia Valenciana tenien, nols valdrà ara; puix entre el llibret de ma *Practica*, y este dels Refranys, y Adages, ab los dos Diccionaris de noms, questàn al ultim daquest *Tratadet*, se en-

con-

contrarà quanta dificultat se puixa oferir ben declarada, que à ocasiò de ser yo tan amant de nostra Lengua, y aver possat en ella tanta aplicaciò, he pogut tocar, y descobrir lo mes dificil, y precís, que he conegut necessari.

12 Encara quen aquest Tratat, no use aquelles veus, y termens antichs, que podria, no per ço deixa de ser tot Valencià ben fi, puix en una Lengua, com al dialectos della, que per rahó de Art se li dèu, ni als punts principals se falte, poch li fa dalgunes veus se mude, ò millorre. Les dos llengues Castellana, y Valenciana, tenen algun parentesch, ques vè per la llengua Latina, y encara que la nostra mòlts anys ha

C

ques-

questà arrimada, no per ço va de cap à cayguda, que solen dir, puix tant com sa parenta, y veïna, la Castellana ha alçat lo cap, y sa fet polida, (pera qui entèn lo que es la cultura de una Lengua) li ha servit també à la Valenciana, per adquirir dret en aquelles vèus millorades, preses de la llengua Latina.

13 De moltes vèus antigues (comjà he dit en lo numero antecedent) no use, perque alguns se quedarien sens entendreles, mes tots los fonaments quen ma *Practica* duch, y asi també, en quant al escriure, són sens innovar cosa alguna de lo quels Inventors de la Art *Orthographica*, y bons *Dictionaris* amostren, perque qui fuig de lo antich

tich (en quant als fonaments de les Arts) saparta de la rahò. Una excel·lencia he observat yo als Doctes de Valencia, digna de tota lloaciò, (parle en materia de Orthographia) y ès conservar-la sempre per la costùm, sens alterar-la, ni voler-se detindre may en menudencies; puix à una Lengua, com no se li falte als punts principals, (ja ho tinch dit) en brocetes no hià necessitat de pararse; puix diuen los Sabis; *Aquila non capit muscas*. Y mes he oit à persones enteses, que alguns, per voler-se acreditar de Doctes, han intentat pervertir algunes Arts, en critiquees mal fomentades, mes com allo à està fuigint de les regles, y preceptes quels Inventors, y Comùn pos-

saren, no es diuen *adelantaments*, sino *corrupteles*; perque la cosa que no và fundada en doctrina, si tan sols en la rahò seca de *així empareix*, no val, ni aprofita, ans bè sacrediten de ridiculs singulars, los qui així parlen; mes pera els tals també hià un Adage, que diu: *Contra el comú no guanyaràs tu.*

14 Infinites són les rahons que poden donar pera defendre la costùm del escriure, com ne tinch moltes alegades en ma *Practica*; y pera mes satisfacciò als Novators de la Orthographia, tocarè ara asi un puntèt del cas. A ocasiò de aver registrat tants escrits de nostra Lengua, antichs, he trobat una difficultat en dos paraules de un verb, que

que per causa de ser costùm, ùs, y practica, ho seguixch, sens innovar, sent així, que podia mòlt bè, y fundat en la rahò forta de etymologia: mes com la costùm, casi en tot, deù ser primer, nom atrevixch. Sòn, dons, les paraules *fes*, y *fas*, que venen del verb *facio*, *Latì*, y la demès conjugaciò ja va en ç de rasguèt, ò sens ell, com: *faça*, *faces*, *feces*, *feço*, *facen*, &c. puix ab gran fonament podia yo entrar à alegar, que *fes*, y *fas*, se devien escriure en ç de rasguèt també, per vindre del verb *facio*, y no vull innovarho, sinos seguirho així per costùm, y que passe, per ser punt gich. Ara considere el Lector ab reflexió, els qui altèren la costùm,

tum, sens mes rahò, ni força, que per volerho ells, quant mal fundats van en semetjants critiquees sophystiques.

15 No dubte aurà mòlts Zoylos, que per embetja, ò per mocègar, censurarà aquest Tratat (puix en totes Obres fan lo mateix) y als tals los vull advertir, se facen carrech del treball, y desvels que costa qualsevol Obra, que sa de donar al publich, sino quen traguen, y ho sabrà, que no faltará qui els mocègue també (y ab rahò) les sues Obres; y així atenguen à aquell Adage, que diu: *Mirat à tu, y no diràs mal de ningú.* Puix per no ferse de mal voler, ni descubrir sa impericia, conserven lo Refrany, de
Ca-

Calla tu , y callarè yo. Subjectant tot lo referit al sentir del perit en esta materia , y suplicantli al Lector perdone les faltes , y erros de ma ignorancia. VALE.

En lo llibre intitulat : *Galathen Christià , Moral , y Sagrat* , quel tinch citat al n. 7. desta Prefaciò , compost per lo Licenciado Joan Blasco y Sanchez, Prebere , y Notari Apostolich , imprès en Zaragoza , any 1698. hià al ultim dell una Decima , en Castellà , quem pareguè molt del cas traduir-la en Valencià , pera possarla en aquest
 Tratat de Refranys,
 y Adages.

DECIMA .

Guarda de asì els bons concells,
 G anima , si al Cel aspìres;
 dels eixemples , que bons mires,
 aprofita el millor dells:
 los resabis deixa vèlls,
 en que ton afecte es vicia,
 ferm aborrìx la malicia,
 ques la suma fealdat,
 ama à Déu per sa bondat,
 y tèm molt de sa Justicia.

TRA-

TRATAT
 DE ADAGES
 Y REFRANYS VALENCIANS
 Y PRACTICA
 PERA ESCRIURE AB PERFECCIÓ
 LA LENGUA VALENCIANA.

A

Alabèm primerament
 à Dèu Pare Omnipotent.
 A un sols Deu adoraràs,
 y en và may lo juraràs.
 Al pobre ques vergonyant,

do-

donarli de quant , en quant.
 Al home que de tu fia,
 fia dell , ques cortesia.
 Als criats nols degues masa,
 per quet trauràn de ta casa.
 Al amich probal primer,
 ans quel hatjet menester.
 Al ase ruch , Arriero loco.
 Al qui enganyant à tot lo Mon ofen,
 qui menys se pensa , alguna volta,
 el ven.
 Al qui desvergonyidament enganya,
 solen pagarli ab la mateixa manya.
 Alguna volta sol restar burlàt
 lo qui ab altres sol ser descompasàt.
 Acudir per socorro es gran engany,
 à qui viu de à tots fer trampa , y
 engany.
 A ta filla mentres creix,
 donali lo que mereix.
 Advertix aço , fill mèu,
 que tostem te mira Dèu.
 Al cab de cent anys,

se cauen los murs , y salcen los mu-
ladars.

A la Esglesia per orar,
y à la plaça per tractar.

Amistat per interès,
no dura , perque no ho es.

A morts , y à anats,
amichs acabats.

Ab lo qui bèu masa vi,
negocia en ell dematì.

A la escudella , y pitança,
bufarli es mala criança.

Al pobre que no tè clam,
nol deixes morir de fam.

Al Princip , que bè governa,
desitjali vida eterna.

Al cavall desenfrenat,
miral de lluny , y amagat.

A Moro mort gran llançada.

Amor , y la gravetat,
no passen per un forat.

Aixì com preguntaràs,
tal resposta alcançaràs.

A

A ningù demanaràs
 los diners , que guardaràs.
 Al ase , y mala muller
 bastonades ho han de fer.
 A mes presa , mes vagar.
 A qui gastar li dol,
 no comprarà lo que vol.
 A carn dura , dent aguda.
 Ab repòs tot ho faràs,
 y al Zoylo dir deixaràs.
 A còm se vènen les nèples?
 conforme cauen les besties.
 Al bo perque honre,
 y al roïn perque not deshonre.
 A Pasqua els fochs,
 y à Nadal los jochs.
 Allò quiet importa à tu,
 no ho deixes fer à ningù.
 A Dèu pregant,
 y ab la maça pegant.
 Al pobre no es profitòs
 acompanyarse ab lo poderòs.
 Al mal per temor,

y al bo per amor.
 Aprenènt de Portugal,
 no sab cosir, y vol tallar.
 Així com es la campana,
 tal es la batallada.
 Après que morí Pasqual,
 li portaren lorinal.
 Al criat, que servit ha,
 no li degues res demà.
 Al Villà,
 donantli el dit se prèn la mà.
 A bribò, bribò, y mig.
 A lo teu tu.
 Ausades Monica.
 Al fregir mo dirèu.
 Això es bufar en caldo fret.
 Ajudat, y tajudarè.
 Après de Dèu la olla.
 A la velièa, es feu lo Diable çabater.
 Ay bordell de calces! noves, y ple-
 nes de punts.
 Al gat sarpada? Y al colom porguères?
 A bou vell, sancerro nou.

A!

Al cul està la mel.

Ayguia passada no mol molì.

Allà hon vatjes , com vetjes faces.

A bona fam , no hià pa dur.

Al cavall donat , no li mires el pel.

A tu et dich sogra , entente nora.

Al Estiu tot hom viu.

Ans quiet cases , mira el que fas.

Al enfornar se fan los pans geperùts.

Arbre vell , transplantat à terra nova,
mal li proba.

A gran sèca , gran remullada.

A gos vell , no hià sùs , sùs.

A paraules necies , orelles sordes.

A bona gana de ballar , poch so es
menester.

A bon entenedor , breu parlador.

A falta de bons , mon pare es Alcalde.

A la de pares roïns,

no la posses en chapins.

A la llarga , el galgo à la llebre mata.

Amich de hu , y enemich de ningù.

A mon pare li dien fogasa,

y

y yo em muych de fam.

Amor de Senyor , aygua en cistella.

A la Luna de Valencia.

A tandes va el riure.

A bona porta etgafa la fam.

Aquella es la Patria , hon hu bè passa.

A riu rebolt , ganancia de Peixcadors.

Amistat de Monja , Porgatori de bolsa.

Aquell qui per home es tè,

ha de obrar segons convè.

A Dèu guanya per amich,

qui perdona al enemich.

B

Bon Senyor parlau cortès,

quel bon parlar no costa rès.

Bofetada que not puixes vengar,

no te la deixes pegar.

Bona vida em tinch , bona fam me

passe.

Bè vèns mal , si vèns asoles.

Bo-

Bona es la sal , encara que cara.

Boca que no parla Deu no la ou.

Bo es viure pera veure.

Bona camisa la que una es fila.

Bona nit cresol , que la llum sapaga.

Bona pata , y bona orella,

senyal de bona bestia.

Bè sap lo gat la barba que llepa.

Bè guisa la mòça , mes millor la bolsa.

Bo , pocuèt , y assobintèt,

es al cos profitosèt.

Bona dona portau Conde. Ella dirà.

Brams de ase , no putjen al Cel.

Bon dia es lo que plou , sino apedrega.

Benhatja qui als seus semeja.

Bona vida , pare , y mare olvida.

Bocì per força , no fa profit.

Bo es tindre parents en Còrt.

Beneyta casa es aquella,

que tè olor de vell tota ella.

Barba de moltes colors,

sols la porten los traydors.

Barbèr piadòs encangrena la plaga.

Con-

C

Confesat ben amenùt,
 perque mòlt lo pecat put.
 Confessa à ton Confessor,
 finsa el pensament menor.
 Casa à ton fill quant voldràs,
 y à ta filla quant podràs.
 Caçador de moixonèts,
 lo que guanya, menudèts.
 Consola als desconsolats,
 visita als encarcerats.
 Cascù no entènga sino en son Ofici,
 y no es fique may en agè Ofici.
 Com tingues gran paciència,
 y persevères,
 eixiràs ab la cosa quemprenguères.
 Cases fetes de robar,
 se venen à derrocar.
 Cartes, daus, dones, y vi,
 fan tornar al rich mesqui.
 Caldera vella, ò terrat,

D

no

no està sens bony , ò forat.
 Cada hu estornüda,
 com Dèu li ajuda.
 Contra el comü,
 no guanyaràs tu.
 Conforme el pardal , la gavia.
 Cada gall , en sòn galliner,
 canta mòlt bè.
 Com lo concell sia bo,
 mes quel d'òne el contrari.
 Canteret nou , fa laygua fresqueta.
 Canten cartes , y callen barbes.
 Cada ovella , ab sa parella.
 Cada Ollèr alaba ses olles,
 y mes , qui les tè foradades.
 Cada hu en sa casa,
 y Dèu en la de tots.
 Cada ollèta , troba sa cobertoreta.
 Cada cosa en sòn tèmps,
 y els nabs en Advènt.
 Cada hu en son Ofici
 es pensa ser Rey.
 Cada hu en sa casa

sab lo que passa.

Cada dia col , lo caldo amarga.

Cada hu parla conforme qui es.

Cada hu cònta de la fira

conforme en ella li và.

Cada hu plora sòn dol

à la llum del sèu cresol.

Cada hu lo que li toca.

Cada loco en sòn thema.

Cada hu lo que li cou.

Cada hu lo que mes ama.

çabater , fes tes çabates.

Conforme la bota aixi dònna el vi.

Calla tu , y callarè yo.

Conforme el ase lalbarda.

Conforme es larbre , aixi dònna el fruit,

Conforme faràs , aixi trobaràs.

Casament dalforja,

sempre està à la porta.

Carrega que plau no pesa.

Corbs en corbs no piquen.

Casa de dos portes,

mala es de guardar.

Concell, que no es bo pera tu,
 nol dones à ningù.

Coneixenses mòltes, amistats poques.

Contar mòltes, y pagar una.

Criau corbs, y os trauràn los ulls.

Cuentos vells, baralles noves.

Cènt de un ventre,

y cada hu de sòn temple.

Continua gotera, forada la pedra.

Conforme es viu, aixi es mor.

Cènt anys diguè na Domentja,

qui poch mentja,

mòlt temps mentja.

Contra el poder de la mort,

no hià hom que sia fort.

Crèch en Dèu, ques Trino, y Hu,

y no hià altre Dèu algù.

Crèch també ab fe mòlt igual,

una Esglesia uniyersal.

D

Devot de la Verge Pura,
sia tota creatura.

Del home la perfecciò,
es obrar segons rahò.

De tos pares quant sòn vells,
not descuides un punt dells.

Deixa diners als amichs,
si vols tenir enemichs.

Diu lo Bisbe de Comentja,
qui no treballa no mentja.

Dòna à qui està despullat,
de ta roba la mitat.

Dèu me done contienda,
ab qui mentenga.

Dia la vella Perica,
la espina quant naix ja pica.

De lo que no has estudiat
no tractes, ques necetat.

Dèu castiga, y no amenaça.

Dèu fa justícia à tots.

Dar-

Darrere , al Rey li fan les figures.
 Diesme en qui vas,
 y et dirè qui eres.
 De mos punts , quiçà , et riuràs,
 mes de mos diners no mentjaràs.
 Dèu conserve la Justicia,
 y ens guart de ella.
 Del mal , lo mig.
 Dèu dona el fret , conforme la roba.
 Dèu dona la plaga , y la medicina.
 Dels meus , vulles mal dir,
 mes no mal oir.
 De ser Cantor no tinga presumció,
 aquell qui no sab mes,
 que una cansò.
 Dia de alegria , vespra es de pessar.
 Dia de dejuni , vespra es de dia sanct.
 De gent roin , un carrer.
 Del cuiro ixen les corretjes.
 Dèu provirà pera calces,
 y ell no tenia cames.
 De forn , y molì pots mudar;
 mes de Ladre no has de escapar.

Dos galls en un galliner,
no canten bè.

Dèu nos quart de laygua mansa,
que la corrent ella passa.

Deixa fer al Mestre, per ase que sia.

Dels qui fuigen, algù sen escapa.

Del llop un pel, y eixe del front.

Dos germans en un Consèll,

fan tornar lo blanch bermèll.

Diu lo mort al degollat:

Qui tan mal taparellat?

Daball del bon sayal,

està lhome mal.

De hon hu menys se pensa

salta una llebre.

Dels enemichs, los menys.

Del vell, lo concell,

De nit tots los gats són pardos.

De &c. de Notari: Recipe de Metje:

y Digestis de Advocat:

Dèu nos quart.

Dels escarmentats, ixen los avisats.

Dèu ab mòlt goig, y alegria,

re-

resucità al tercer dia.
 Del home el fi principal,
 es la gloria Celestial.

E

Es Maria Celestial,
 sens pecat original.
 En la casa del qui jura,
 no faltará desventura.
 Es amor la caritat
 de la Divina Bondat.
 Es empleo meritori,
 meditar lo Porgatori.
 En la boca del discret,
 lo ques publich, es secret.
 Es mòlt gran la discreciò,
 del qui lleva la ocasiò.
 Es doblada la maldat,
 ques fa en senyal damistat.
 En esta vida la millor herencia,
 es aplicar treball, y diligencia.

En

En bones conversacions,
 may no trunques les rahons.
 En ser dia deixa el llit,
 tindràs salut, y dellit.
 Encara quet vullen mal,
 no perdràs ton natural.
 En la vida ta muller,
 tres eixides ha de fer.
 En una boca tancada,
 la mosca no serà entrada.
 En la Terra, que nos bona,
 mòlt més mal hià del que sona.
 En les obres, y en la fè,
 se coneix qui amor te tè.
 En dirse les veritats,
 se perden les amistats.
 En qui no pots medrar,
 deixa de porfiar.
 En la presencia del Sol,
 poca es la llum del cresol.
 En la casa ques treballa,
 jamès falta pa, ni palla.
 Entre dos digual estat,

en

en lestrèt es lo debat,
 En faltat lo cap , tot va desbaratat.
 En la paciència tot salcança,
 En tot hià trampa,
 menys en lo vi , que possen aygua.
 En la Terra dels Cegos,
 qui tè un ull es Rey.
 Estudia les Leys Divines,
 si saber vols les Humanes.
 Entre amichs no cal toballes,
 y ells non tenien.
 En qui vaig , vaig.
 En lo sembrar , ni cullir,
 no vol dormir.
 En lo Invern per la moquita,
 y en lo Estiu per la calor,
 sempre es bo dur mocador.
 Estil , y practica , fan Ley.
 En lo cuch , se peixca languila.
 En fer bè , sies lo primer.
 Encara que la mona es vista de seda,
 mona es queda.
 En burles , ni en vères,

ab tos matjors no partixques peres.
 En tirant lo foch à laygua,
 prest sapaga.
 En lo perill, se coneix lamich.
 Escudero pobre,
 taça de plata, y canter de coure.
 En lo dia sabi del Jui
 se dirà cascù : *Ego fui.*

F

Faràs ab gran diligencia,
 lexami de la concencia.
 Fill meu, paga allo que dèus,
 no ho deixes per tos herèus.
 Fes bè sempre, que podràs,
 perque això tempportaràs.
 Fuigiràs del Usurèr,
 com del mateix Lucifèr.
 Fila Luisa,
 y portaràs camisa.
 Febres de Maig, salut pera tot lany,
 Fac-

Faena feta , diners aguayta.
 Feu bè à besties , y os tirarán de còces.
 Faedors , y consentidors,
 tots mereixen una pena.
 Fer bè , no es pert.
 Fortuna et done Déu , fill,
 quel saber poch , te val.
 Fes bè , y no mires à qui.

G

Gran cosa es no ser ingrát
 a qui ta beneficiat.
 Guardat de la hypocresia,
 perquès mala malaltia.
 Gran cuidado el Metje tè,
 del malalt , que paga bè.
 Gallinèta que per casa và,
 sino pica , picarà.
 Gènt dahuch , campana de fusta.
 Gran tronch , bona brasa.
 Gran es mon gendre , bo sia ell.

Gòs

Gòs que lladra , no mocèga.
 Guarda el Mesquì , y no sab pera qui.
 Gallina vella , fa bon caldo.
 Gat nyaulador,
 jamès bon caçador.
 Gran olla , poca carn,
 y casa gran , pà chiquèt.
 Gich ben doctrinat,
 serà vell descansat.

H

Hacienda ques mal guanyada,
 no tindrà mòlta durada.
 Hostes vindràn,
 que de casa ens trauràn.
 Hui per mi , demá per tu.
 Hon no hià cap , tot es coa.
 Home prevengut , val per dos.
 Hon no hià guany,
 tot es mal any.
 Honra , y profit,

no cab en un pit.
 Home paràt, no fa guerra.
 Hui no es fìa asi, demà si.
 Hon se fa foch ix fum.
 Hon và el mal? Hon nihà mes.
 Hon no hià sanch,
 nos fan botifarres.
 Hacienda, y honra guanyaràs obrant,
 y no ab presumpeciò vana emperant.
 Home pobre, tot sòn traces.
 Hacienda, ton amo et vetja.
 Hon anirà el bou, que no llaure?
 Hon no hià cap, no cal sombrero.
 Home pobre,
 olla d'argènt, y canter de coure.
 Hacienda feta destola,
 prest semvola.

J

Jutje, que no tè concencia,
 may farà bona sentencia.

Ja

Ja que has fet lo Sanct , fes laltar.

Justicia , mes no per ma casa.

Jerusalèm , Jerusalèm,

quant mes anàm , menys valèm.

Joch de mans , joch de villans.

Jamès cau , ni menys tropeça,

la fè que à Dèu sendereça.

L

Les festes has de guardar,

y à ton pare , y mare honrar.

La Crèu de mes excellencia,

ès , la Crèu de la pacencia.

Lo qui torna bè per mal,

consequix premi inmortal.

Lo qui mal per mal intenta,

à si mateix satormenta.

Lo millor bocì del plat,

daràs à qui tangendrat.

La Doncella recatada,

serà mòlt bona casada.

La

La dona es tan mudable, com lo vent,
de ses paraules, no faces fonament.

Lo fill qui à sos pares bat,
ja lo Infern tè aparellat.

La Senyora qui treballa,
no gasta diner, ni malla.

La muller à sòn marit,
tingali ben net lo llit.

Lo marit à la muller,
tingali sòn menester.

La dona qui es possa unguents
à la cara, pert les dents.

Lo qui no vol treballar,
no pot fer sinos gastar.

Lhome qui tracta ab amigues,
may li faltarán fatigues.

Lo mensatjèr, ni mentiròs,
ni pereòs.

La dona, sens menestèr,
no estia baix al carrèr.

La dona quiet casaràs,
fes que sia de ton braç.

Lo Cavaller, à la guerra,

y el Laurador , à la terra.
 La pobrèa es farà rica,
 si à mentjar poquèt saplica.
 Lo Sacerdot retirat,
 es de tot hom estimat.
 La dona qui pren , sòn cos ven.
 La mocada de Canèt.
 La lletra per lo cul entra.
 Lultim quixal , costa darrancar.
 Les burles , vènen à vères.
 Lo que guanya el Escolà,
 cantant vè , y cantant sen và.
 Lo menester fa fer.
 Largues rahons acurten la nit.
 La machada de Cuenca.
 La persona qui mòlt riu,
 no tè son discurs mòlt viu.
 Lhome de si confiàt,
 prèst es perdut , y acabat.
 Lo qui diu quejà sab prou,
 lo cap tè mes gros , que un bou.
 La vida per ton Senyor
 perdràs , avans que el honor.

E

La

La persona qui mòlt muda,
sempre la veuràs perduda.

La casa que no tè pau,
mòltes nits nos tanca en clau.

La persona descuidada,
es una cosa encantada.

Lo lladre, naturalment,
tè perèa, y nos valent.

La mortalla, solament,
semporta el rich avarient.

La dona qui và à la llana,
may tindrà la testa vana.

La primera informaciò,
no la creu lo bon varò.

Lhoste, com lo peix menut,
al cab de tres dies put.

Lo ferro quant es calent,
se doblèga facilment.

Lo furtar la hacienda agèna,
es un gust ab mòlta pena.

Lo qui fals fa testimoni,
ofici fa de Dimoni.

Lhome qui està ben criat,

calla , sinos preguntat.

Lo criat questà pagat,
tè sempre lo braç trencat.

Lo mòlt parlar sempre mou,
y lo masa gratar cou.

Lo qui servix à comù,
servix à tots , y à ningù.

Lo bobo tot ho sab fer,
fins al temps del menester.

Lo qui à mòlta gent mantè,
Dèu sab lo treball , que tè.

La dona bona , y lleal,
es un tesor principal.

Lo Laurador te de estàr
prop dels qui fà treballar.

Los Sabis tenen à mengua,
fer servir masa la llengua.

La honra del marit està
de sa muller en la mà.

Lhome qui vol bona caça,
vatja à comprarla à la plaça.

Lhome qui lluny và à casar,
va enganyat , ò va à enganyar.

Lo Senyor , qui nos Senyor,
 cert que mereix Curador.
 Lo llob sempre va à caçar
 lluny del lloch hon sol estàr.
 Lo Sabi sab que no sab,
 lo simple tot ho tè al cap.
 Lo Caçador qui vol caça,
 à la caça no amenaça.
 Lo roig ab lo pel que tè,
 bè pot ser home de bè.
 Lo qui fa una casa , ò es casa,
 la bolsa li torna rasa.
 La dona , qui es ben casada,
 no tè sogra , ni cunyada.
 La gala mòlt prèst sen và,
 no la falta quella fa.
 La bona satisfaciò
 se fa en vida , y en mort no.
 Lo coixo vindrà , y la veritat dirà.
 Los colses no has de possàr
 en taula , pera mentjar.
 Lo rich sempre es codiciòs,
 y lo pobre desitjòs.

Lo pare guanya el real,
 y sòn fill lo gasta mal.
 Lo llinèt, ques ben filat,
 sempre dòna drap doblat.
 Lo qui un cove sabrà fer,
 jà pot dir ques Cistellèr.
 Lhome qui no sab sumàr,
 may sabrà multiplicàr.
 La persona qui tè cria,
 sempre guanya nit, y dia.
 Lo fill del bo, sofrix bo, y mal;
 lo fill del mal, ni bo, ni mal.
 La rahò no vol força.
 La pau Dèu la vol.
 La cosa ben pensada,
 es ben ordenada.
 Les coses clares vol Dèu.
 Lo dementat,
 per la pena es avisat.
 Lo mal entra per lliures,
 è ix per onces.
 Lo manàr no vol par.
 Los fills del Mestre Pere

amostraven à sòn pare.

Los qui casen per amors,
sempre viuen ab dolors.

La dona qui mòlt bèu,
tart pagarà lo que deù.

La necessitat no tè Ley.

Los Andadors

coneixen als del Ofici.

La privaciò es causa de appetit.

La nit es capa de pecadors.

La diligencia,

es mare de la bona ventura.

Lo Diable en lo cos,

y el Rosari en la ma.

Lo que tots diuen , ò es , ò vol ser.

Lo ques deprèn en la cuna,

tostem dura.

La una ma llaba l'altra,

y les dos la cara.

La abundancia mata la fam.

Lo qui espera , desespera;

mes qui nospera , no alcança.

Les burles , venen à veres.

Lo peix pera quil mereix,
 y la ganya pera el gat.
 Lo mateix es filar,
 que donar à filar.
 La masa confiança, mata al home.
 Les parets tenen orelles.
 La sobrada amistat,
 es causa de menys preu.
 L'infant, y loràt, diuen la veritat.
 L'habit no fa al Monje.
 Lo temps tot ho cura.
 Lo quel Metje erra,
 cobri la terra.
 La cabra per sos pecats,
 sos genolls porta pelats.
 Los valents cauen de quatre.
 Lo gòs al amo, y el gat à la casa.
 La parra borda, tot ho fa agràç.
 Lo bort, y la mula,
 sempre nhan de fer una.
 La bona capa, mòlt tapa.
 Lo no importa,
 perdùts à mòlts porta.

La sanch nos pot tornar aygua.

Lo gòs del Hortolà,

ni rocèga el hos, nil deixa rocègar.

Lo que not ha de aprofitar,

deixau anar.

Lo que not has de mentjar,

deixau cremar.

La gala del nadar,

es saber guardar la roba.

Lo fart, no tè ansia del dejù.

La por guarda la vinya,

que nol Vinyader.

Lo ques de Dèu, à la clara es veu.

La Ley de Dèu no vol trampa.

Lo gat escaldàt,

en laygua freda tè prou.

Lo millor amich, lo mort.

Los plors, y dols,

en diners sòn menys.

Lo que sa de vendre,

no cal empenyarho.

Larbre, de giquet sadreça.

Lo peix gros se mentja al flaquet.

Lo mal de les rates,
 lo que fan unes paguen altres.
 Les veritats amarguen.
 Lo bon pagador,
 es Senyor de la bolsa daltre.
 Lamistat no tè preu.
 Lamich en la ausencia es veu.
 La ocasiò fa al Ladre.
 La passió pot mòlt.
 Lo barato es car.
 La dona en casa,
 y lhome en la plaça.
 La sobra dair, falta fa hui.
 La experiència,
 es mare de la sciència.
 La practica trau Mestres.
 Lo bon drap, en la caixa es ven.
 La codicia romp lo sach.
 La caritat, comença per hom mateix.
 La ventura à la porta,
 Dèu la porta.
 Los morts obrin los ulls als vius.
 La dona bonica, may

te farà tornar rich , Blay.
 Lo temps no deixa de dar
 à cada hu lo ques seu.
 La febra amansa al lleò.
 La febra continua , mata al home.
 Lo que la lloba fa , al llop li plau.
 Lo mes , priva al menys.
 Lo amor desastra les Gents.
 Lo burro de Arcadia,
 carregàt dor , y mentja palla.
 Lo bè nos conegut,
 finsà ques perdut.
 Lo braç de la Justicia es mòlt llarch.
 Lo gòs ab ravia , de sòn amo trava.
 Lo cabal de la llaurança,
 es sempre rich desesperança.
 Lo concell muda al vell.
 Lo fill de la cabra,
 sempre ha de ser cabrit.
 Lhome compon , y Dèu dispon.
 Lo plor del hereu , rialla dissimulada.
 Los mals , en lo pa sòn menys.
 Lo temps sa de pendre conforme bè.

La boca amarga,
 no pot llançar sinos fel.
 La pedra eixida de la ma,
 no es sab hon va.
 Lhome qui es mòlt pereòs,
 per un pas, ne dóna dos.
 La recayguda,
 es pitjor, que la cayguda.
 Logrèr, y cart,
 finsa soterràt, sempre es amarch.
 Lo qui noscarmenta en una,
 noscarmentarà en ninguna.
 Les lletres mòlt bones sòn,
 mes no les estima el Mon.
 La lletra, en sanch entra.
 Lo be que asi faràs, allà trobaràs.
 Lo Mon no deixa à aquell,
 qui deixat no vol ser dell.
 La Crèu de mes excellencia,
 es la Crèu de la pacencia.
 La fè del enteniment,
 desperança es argument.
 Lo qui servint persevèra,

eixe alcança allo quespèra.
 Lo modo de aprofitàr
 es fervor en lo bè obrar.

M

Mòlt poch juì es pot dir tè,
 lo qui el de Dèu no prevè.
 Mes alcança lhumil ab la pacencia,
 que no fent el soberb
 gran resistencia.

May segones intencions,
 fan bones conversacions.

Mòlts sen van al Hospital,
 per no veure sòn cabal.

Mal usar no pot durar,
 per mòlt quiet vulles guardar.

May lhome serà prudent,
 contrapuntant à la gent.

May lo pereòs tindrà
 pa , ni vi pera demà.

May se sab si es gros lo nap,

fins

fins que ha descobert lo cap.
 Mirat à tu , y no diràs mal de ningù.
 Mentjant no faces rumor,
 mira que això nos primor.
 Mòlts componedors,
 descomponen la Novia.
 Mes dies hià , que llonganises.
 Mes val estàr un ratet roig,
 que tot lany groch.
 Mal va qui no sadoba.
 Mòlt sab la mona,
 y mes qui lagafa.
 Mòltes formigues
 porten à un escarbat.
 Mes val tort , que cego.
 Mes val ser cap de sardina,
 que coa de pagell.
 Mes val hu en pau,
 que dos en guerra.
 Mes val un roïn ajust,
 que una bona Sentencia.
 Mòltes caneles , fan un ciri Pasqual.
 Mes val hu content,

que

que mòlts descontents.
 Mort no vinga, que achach no tinga.
 Mes val vergonya en cara,
 que dolor en cor.
 Mes val perdre, que mes perdre.
 Mes putja lespart, que lascurada.
 Mes es lo roïdo, que les anous.
 Mes val pà, y ceba en amor,
 que gallines ab dolor.
 Mudense els temps,
 y també els pensaments.
 Mes val una Missa en vida,
 que mòltes en avènt mort.
 Mes veuen quatre ulls, que dos.
 Mòlt gasta qui va, y vè,
 y més qui casa mantè.
 Muyga Marta, y muyga farta.
 Mes val una gorra, que un sombrero.
 Mes valen onces, que lliures.
 Mes prompte salcança el mentiròs,
 quel coixo.
 Madrastra, en lo nom basta.
 Mare piadosa,

cria la filla melindrosa.

Mals comunicats, son aliviats.

Mes lladra el gòs,

quant lladra de por.

Mes val un bon amich,

que parènt, ni cosí.

Mes val morir en honra,

que viure en deshonra.

Mes valen amichs en plaça,

que diners en la caixa.

May se coneix mes lamich,

quen lapresò, y el perill.

Mula loca, may se fa vèlla.

Mes val roïn conegut,

que bo per coneixer.

Mes val poch ab voluntat,

que no mòlt, si es de mal grat.

Malvat entreteniment,

es dir mal del qui es ausent.

Mort lo gòs, morta la rabia.

Muller que no mentja en vos,

après mentja mes que dos.

Mes val un prèn,

que

que dos te darè.
 Mòlt val , y poch costa,
 à mal parlar , poca resposta.
 Mes val morir , que embrutarse.
 Mòlt sabi seràs , fill meu,
 si alcances temòr de Deu.
 Mòlt cego camina al vici,
 lo qui no tèm al Judici.

N

No queda ben confessàt,
 qui no torna lo furtàt.
 No deixes les sendes vèlles,
 per anar per les novèlles.
 No plou pera qui anar vol.
 Non vull , non vull,
 y no li pert lull.
 Ningù es home , sens home.
 No sies may lo primer,
 en dir coses del tercer.
 No dies may ton secrèt

à ningù , y seràs discret.
 No amostres als fills amor,
 perque not causen dolor.
 Not cases ab la jove , si eres vell,
 quet pesarà,
 sino prèns mon concell.
 Ningù dòna,
 que no vulla se li agraixca.
 No deixes per ton rencòr,
 de saludar al matjor.
 No confie el Secular
 viure del peu del Altar.
 No trates ab gent ociòsa,
 perque es cosa perillosa.
 No vixques pera mentjar,
 mentja sols pera passar.
 No vulles mal als amichs,
 que ho sòn de tos enemichs.
 Not alabes de fer mal,
 perques un vici infernal.
 Nosties mòlt en la plaça,
 nit burles daquell qui passa.
 Nos coneix lhome perdut,

sinos quant es abatut.
 No dies mal de ta mare,
 ques afrontar à ton pare.
 No vulles al menor may menysprear,
 perquet pot en sòn lloch aprofitar.
 No mires coses profanes,
 ni oixques paraules vanes.
 Ningun home pot saber,
 sinos Dèu, lo que ha de ser.
 No vulles may arguir
 ab qui no sab resumir.
 Ni la Missa, ni cebada,
 estorben llarga jornada.
 No crègues de ton amich,
 lo que diu sòn enemich.
 No deixes la carretèra,
 per anar per trabesera.
 No vulles may pletejar,
 lo que bè no pots probar.
 No amostres may lo foràt
 del diner que has amagàt.
 No tindràs parènt millor,
 que un amich quet tinga amòr.

No

No vulles pà florit,
 ni taca de pegunta en lo vestit.
 Ni pòlls en la grenya,
 ni corral sense llenya.
 Ni casa feta de fanch,
 ni vinya en barranch.
 Ni camp en costèra,
 ni muller Forastèra.
 Ni gat en caixcabèll,
 ni casàr dona jove en home vèll.
 Ni manso sens esquèlla,
 ni casàr home jove en dona vella.
 Ni omplir barral sens ambùt,
 ni en tèmps de plutja el corral brùt.
 Ni corral en portells,
 ni nuchs en los sarahuells.
 Ni arroç socarràt,
 ni guisado que sapia à fumàt.
 Ni tenir gat nyaulador,
 ni dormir en home roncador.
 Ni detenir mòlt la orina,
 ni sentir olor de la bacina.
 Ni que vatja per casa la lloca,

ni possarme en cosa,
que à mi nom toca.

Ni mentjar sopes sens cullèra,
ni porta de aposento en polleguèra.

Ni afaytarme en Barbèr modorro,
ni dormir en home petorro.

Ni estàr veì del Ferrer,
ni renyit en lo Barbèr,
ni tindre per contrari al Carnicèr.

Ni casa en dos portes,
ni besties cegues, ò tortes.

Ni escoltar per les portes,
lo que diuen,
ni mirar en les cartes
lo quescriuen.

Ni fiar de paraules de Gitana,
ni veure, ni mentjar
sens tindre gana.

Ni anàr à buscar monèda,
ni portàr bolada la seda.

Ni putjar à cavall sense cagàr,
ni faena de força sense almorçar.

Ni cordarse en tiretes sense cap,

ni gòs famolench,

ni porch mòlt fart.

Ni muller sempre afaytada,

ni veure en taça penada.

Ni Capellà sens manteu, ni sotana,

ni canter, ni botitja foradada.

Ni ròt de rabe,

ni home que faça el grave.

Ni pet de col,

ni casarme en qui nom vol.

Ni *veure Freres, per ma casa,*
ni portar vi' sens bota, o carabasa.

Ni creure à Regalista, ni Mercader,

ni colar bugada sense cendrèr.

Ni albarda, ni albardò sense tafarra,

ni casarme en fadrina festejada.

Ni casa que hatja cunyades,

sogres, y nores,

ni Campanar sense batçoles.

Ni Christià sens Rosari,

ni fiar de Advocat, ni de Notari.

Ni puses en los camals,

ni lledèlles en los angonals.

No saprèa una cosa, ni codicia,
sinos hon hià de sòn valor noticia.

No sè yo si es acertat
vendre mes car lo fiat.

Not agrades de Advocat,
que not diu la veritat.

Not alegres de mon dol,
que quant lo meu serà vell,
lo teu serà nou.

No hià millor paraula,
que la questà per dir.

No dejuna qui fartar espèra.

No hià mal pera uns,
que no sia bè pera altres.

No fuig qui à casa torna.

No hià mes mare, que la qui parix.

Ningù pot dir desta aygua no beurà,
per tervola questia.

Nos la mel pera la boca del ase.

No dies mal del dia,
que passat no sia.

Not dies polida,
que de la pigota no sies eixida.

No hià millor amich,
 quel real dahuit.

No hià millors parents,
 quels dihuitens.

No hià millors cosins,
 quels bons florins.

No hià millors germans,
 quels reals Castellans.

No hià millors coneguts,
 quels papers de menuts.

Tot aço en la caixa,
 y la clau en la boltjaca.

Ningù està sens creu.

No per gich pilar se cau la casa.

No hià mes Doctor, que hom mateix.

Nos mou la fulla del arbre,

sense voluntat de Dèu.

Ningù es Propheta en sa Terra.

No viu lo cor del lleal,

mes quel traydor vol.

Ningun geperùt,

se coneix la sua gepa.

Ningù està content en sa sort.

Nin-

Ningù naix aveàt.

Nos mes negre el corb , que les ales.

No hià vella,

que no hatja estàt bona filanera.

No hià vell,

que no hatja estàt valent.

Ningù es tonto pera sòn profit.

Nos ha fet lo infern pera bobos,

sinos pera dropos.

No hià riu , que no tinga sa eixida.

Ningù pot ser Jutje en causa propia.

Nom pessa , que mon fill sia jugador,

sinos , que va darrere

de rescavalarse.

No hià pitjor esquerda,

que la del fus mateix.

No mires com pinta,

sinos com quinta.

Ningù coneix millor

als del Ofici , quel Andador.

Ningù pot perdre lo que no tè.

Ni ma en caixa , ni ull en carta.

Nadar , nadar , y à la bora ofegar.

Nil

Nil Soldat sens armes pot peleàr,
 nil Estudiant sens llibres estudiar.
 Ni tots los qui estudien sòn Letrats,
 ni tots los qui van à la guerra
 Soldats.

No hià bè que cent anys dure,
 ni mal que à ells aplègue.

No hià cosa encoberta,
 que prompte, ò tart no sia
 descoberta.

No hià millor Mestra,
 que la necessitat, ò pobrèa.

No hià pitjor sòrt,
 quel qui no vol oír.

No basta ser hu bo, sinos pareixerho.

No per mòlt matinetjar,
 amaneix mes prest lo dia.

No tornes de nou al vici,
 ques major ton precipici.

No furtes res à ningù,
 ni dics mentires tu.

No desirjes dona agena,
 ni bens daltre, que hià pena.

Oi-

O

O iràs , y miraràs,
si algo veus ho callaràs.

Obres sòn amors,
que no bones rahons.

O bè Monje , ò bè Canonge.

O parir , ò morir.

Ovella que bela , moç pert.

Ovelles bobes,
per hon va una van totes.

Oferir mòlt , especie es dengany.

P

P procura conversacions,
que no entren murmuracions.

Per tos fills ben richs deixàr,
no vulles lo Infern guanyàr.

Per sa casa mira poch,
lo qui juga , ò mira al joch.

Par-

Parlant ab algù tos dits,
 no toquen botons dels pits.
 Paga à ton Senyor sos drèts,
 y allunyat de ses parèts.
 Peixcàdor, ò Caçador,
 ò fam, ò fret, ò calor.
 Per desig, que tè del bou,
 va llepànt lo llob al jou.
 Per ben assentàt questies,
 que no pots caure no diès.
 Per milloràr,
 ma casa deixàr.
 Per mòlt que tu esties rich,
 no olvides al pobre amich,
 Prop de un home descuidàt,
 sempre trobaràs un gat.
 Per no perdre sos esplèts,
 lhome cuerdo no vol plèts.
 Prest es dit, lo ques ben dit.
 Per lo dinèr balla el gosèt.
 Per sòn mal, sabè la formiga bolàr.
 Per totes parts,
 hià cent llegues de mal camì.

Pe-

Pera tot hià remey,
 sinos pera la mort.
 Primer sòn mes dènts,
 que mos parènts.
 Peixcador de canya,
 mes pert que guanya,
 Poderòs Cavaller, Don Dinèr.
 Peixcador, que peixca un peix,
 Peixcador ès.
 Pensa el lladre,
 que tots sòn com ell.
 Pecàt de gola,
 Dèu lo perdona.
 Pera els desgraciàts,
 tots los dies sòn Dimats.
 Pera coneixer à hu,
 es menester mòlt.
 Pòll de Janèr, ploma à diner.
 Prou dejuna, qui mal mentja.
 Porta tancada el Diable sen torna.
 Primer es la defensa, que la ofensa.
 Perèa, clau de pobrèa.
 Pardàl vell, no entra en gavia.

Peus

Peus questàn mòlt fets à anàr,
no poden parats estàr.

Procura tenir cabal,
per no anàr al Hospital.

Per casar filles Doncelles,
no vengues moltòns, ni ovelles.

Pasqua Marçal,
fam, ò mortaldat.

Per tocàr, se toca.

Pòlls en pòlls, llemènes crèn.

Primer es la obligaciò,
que la devociò.

Possat à la phantasia
de oir Missa cada dia.

Q

Qui de sa Crèu fuigirà,
mes pesada el seguirà.

Qui sançtifica les Festes,
ha de fer coses honestes.

Qui no tèm al Mon, no tèm à Dèu.

Qui

Qui à Dèu busca , à Dèu troba.

Qui no sab salvarse , no sab.

Qui serà amich del pobrèt,

en lo Cel tindrà gran drèt.

Qui del Mon tè confiança,

cosa bona may alcança.

Qui diu , que tè enteniment

mes que un altre , es inocent.

Quant replega la formiga,

not assentes à la biga.

Qui ab vestits se gasta masa,

lo cap tè de carabaça.

Qui es mentja les madures,

ques mentje les dures.

Qui casa per interès,

criat de sa muller ès.

Qui recull al Vandolèr,

dins poch tèmps no tè graner.

Quant ab algù parlaràs,

not acostes prop del nas.

Qui cuida de casa agèna,

may la sua està mòlt plena.

Qui mentja sens treballàr,

sinos rich, tè de robàr.
 Qui tè mala companyia,
 no pot viure ab alegria.
 Qui eixercita la Justicia,
 façala sense malicia.
 Que bè questà la filosa,
 à la dona poderosa!
 Qui del ase mentja el pà,
 may de fam se morirà.
 Qui à dichos se sutjeta de les Gents,
 caurà mil voltes en inconvenients.
 Quant la cosa no es pot cert alcançar,
 cordura diuen que es dissimular.
 Quant vèm lo dany patent del qui
 es veì,
 no escarmentar en ell es frenesì.
 Quant algù et lloa mòlt en ta
 presencia,
 pensa ques engany tot,
 y es apariencia.
 Qui sentòna mòlt mes del que convè,
 sens pensarho, à quedar ben
 burlat vè.

Quant

Quant la Puta fila ; el Rufià debana ;
y el Notari pregunta :

A quants estàm del mes ?

Mals estàn los tres.

Qui diu mal de tu en ausència,
temòr tè de ta presència.

Quant voldràs dir mal dalgù.

mira primer , qui eres tu.

Qui camina mal camì,
no fa bon pas à la fi.

Qui no bat en Juliol,
no pot batre après quant vol.

Qui no adoba la gotèra,
la casa ha de fer sancèra.

Qui sembra en camì real,
pert lo grà , y pert lo jornal.

Quant aniràs de camì,
no vatjes sens pà , ni vi.

Qui çopa mòlt à la nit,
no dorm sossegat al llit.

Qui escudèlla daltre espera,
no la pot mentjar sancèra.

Qui tropeça en un lloch plà,

en

en lloch aspre què farà?
 Qui no dona lo que dol,
 may alcança lo que vol.
 Qui filasa sua fila,
 bona camisa destila.
 Qui à Gineus vol enganyàr,
 mòlt matí sa de llevàr.
 Qui no tè sino un cabès,
 malalt al Disabte ès.
 Qui tè Ofici, tè benefici.
 Qui no tè, el Rey lo fa franch.
 Qui ase và à Roma, així sentorna.
 Qui mòlt abarca, poch aprèta.
 Qui ama el perill, en èll perix.
 Qui tè cuchs, que pele fulla.
 Qui no pot sembràr, espigòla.
 Qui no vol polç, no vatja à la era.
 Qui primer và al molí, primer mol.
 Qui bè sestà, nos moga.
 Qui mal busca, prest lo troba.
 Qui tè el terràt de vidre,
 no apedrègue.
 Qui bè viu, bè mor.

G

Qui

- Qui mòlt parla , mòlt erra.
 Quis mentja la polpa,
 que rosègue lhos.
 Qui vol del Mon bè gotjar,
 ha de oir , veure , y callàr.
 Qui mal te voldrà , riure et farà.
 Qui bè et voldrà , plorar te farà.
 Qui prèn , nos mor.
 Qui mal và , mal acaba.
 Qui calla , otorga.
 Qui romp lo vidre , quel pague.
 Qui en roba daltre es vist,
 en lo carrer lo despullen.
 Qui mòlt corre , prest para.
 Qui bè ama , tart olvida.
 Qui cau , y salça , no ha caygùt.
 Qui à bon arbre sarrima,
 bona sombra el cobri.
 Qui es roin pera sì,
 ho serà pera els demès.
 Qui no sembra , no cull.
 Qui alça , troba.
 Qui no vulla perdre , no jugue.

Qui

Qui en gichs se gita, cagàt se lleva.

Qui ha menestèr lo foch,

en sos dits lo busca.

Qui en la joventut no treballa,

à la vellèa dorm en la palla.

Qui ab joyes se gasta el dot

de sa muller, es Janòt.

Quant hu no vol, dos no rinyen.

Qui pasta, y feny, de tot li conteny.

Qui tè contraris, no dorma.

Qui mes no pot, morir se deixa.

Qui no creu à sa bona mare,

creu à sa mala madrastra.

Qui te diners, fa diners.

Qui no tè, no pert.

Qui arrimàt sestà, arrimàt se troba.

Qui mes tè, mes vol,

Qui mes tè que callàr, mes parla.

Qui vol !a capa del amich,

nos amich.

Qui tè bon veì, tè bon matì.

Quant Dèu vol, à tots ayres plou.

Qui no sia pera casàt,

nonganye la dona.
 Qui sen duu la carn,
 que sempotel hos.
 Qui va en un coixo,
 al cap del any es coixo.
 Qui tè llengua, à Roma va.
 Quant la barba del veì vetjes cremàr,
 possa la tua à remullàr.
 Quit d'ona un hos,
 not volguera veure mort.
 Qui tè un dinèr, nostà sens ell.
 Qui no te vergonya,
 tot lo Mon es seu.
 Qui va dabant, guanya la joya.
 Qui arrere va, arrere es queda.
 Quant mes Moros, mes ganancia.
 Qui viu de renta, viu de regla.
 Qui muda, Dèu li ajuda.
 Qui te ronya, ques rasque.
 Qui s'assenta en pedra, no medra.
 Qui à mon fill moca,
 à mi em besa en la boca.
 Qui menys corre, vola.

Quant

Quant los muts parlen,
 treball hià en la gent.
 Quant Dèu no vòl,
 los Sancts no poden.
 Qui lleva la ocasiò , evita pecàt.
 Qui tè la terra , tè la guerra.
 Quant mes amichs , mes clars.
 Qui juga en lo carbò,
 sa dembrutar.
 Qui tè la culpa , que pague la pena.
 Qui sopa daltre espera,
 freda la mentja.
 Qui no mira al davant,
 arrere es queda.
 Qui promèt , en deute es somèt.
 Quant lo coixo de amors mor,
 què farà lo qui anar pot?
 Quant sabs , no diràs,
 si vols viure en pau.
 Qui algo vòl , algo ha de fer.
 Qui ab llobs va , samostra à ahullàr.
 Qui escup al Cel , en la cara li cau.
 Qui la cera ha de ablanàr,
 les

les ungles sa de cremàr.

Qui tel pare Alcalde,

segur va al Juì.

Qui peixèts vol peixcàr,

sa de banyàr.

Qui tot ho vol , tot ho pert.

Qui tot ho nega , tot ho confessa.

Qui no tè sos bous,

no llaura tots los dijous.

Qui paga , descansa.

Quant lo mal es de mort,

sols lo morir es remey.

Qui à sos pares tracta be,

viurà mòlt , perque yo ho sè.

Qui tè mala condició,

may troba bon companyiò.

Quant lo vell fa ninyerès,

no li passen en huit dies.

Qui males manyes hà,

tart , ò nunca les perdrà.

Qui per sì no tè cervèll,

còm pot donar bon concèll ?

Qui diners tè de cobràr,

tè

tè mòltes boltes de dar.

Quant voldràs juplar un hou,
no faces aquell clo - clou.

Quant per bo venen lo mal?

Quant lo ase va à compràr.

Qui à joya possa, no reposa.

Qui pleteja, no sossega.

Qui no arrisca, no pisca.

Qui plany al contrari,

en ses mans mor.

Qui canta en la taula,

y sorina en lo llit,

no tel seny complit.

Quis mentja un hou sense sal,

se mentjarà à sa mare.

Quant lo Sol ix, pera tots ix.

Qui tè diners, tè tot adrès,

y la filla del Rey, si la volguès.

Qui canta, sos mals espanta.

Qui dona el cul à besàr,

no tè mes que dàr.

Qui diu lo que vol,

ou lo que no vol.

Qui

Qui la pensa , la fa.

Qui dèu , no tè vèu.

Qui fuig de Dèu , corre devades.

Qui no paga lo que dèu,

tè per contrari à sòn Dèu.

Qui mal à sos pares trata,

sa vida la malbarata.

Qui jura sens reparar,

lo jurar li costa car.

Qui possa en Dèu sasperança,

la Gloria del Cel alcança.

R

Res pot tindre ben llogràt,

lanima , questà en pecàt.

Roin vindrà , que bo et farà.

Rabe de Estiu , cou com à caliu.

Roin oli , sab à la pèga.

Rinyes per Sanct Joan,

pau pera tot lany.

Rata , que no sab mes que un toràt,

prest

prest la han caçat.
 Replegador del segò,
 y escampador de la farina.

S

Sempre en la creu en la mà,
 deù armarse tot Christià.
 Si al qui deus no pots pagar,
 humilment li has de parlar.
 Si trunques les rahòns males,
 ab los Angels , casi , iguales.
 Seràs causa de mòlt mals,
 si fàs testimoni fals.
 Si vols pendre bon concèll,
 sia sempre de home vell.
 Si vols tindre mal mentjar,
 al forn portal à cuinar.
 Si Deù la Ciutat no guarda,
 defendrela , es frenesi.
 Si camines per mal lloch,
 creume , y passa poch à poch.

Si

Si no vols tenir desfici,
 à ton fill donali Ofici.
 Si alguns parlen de secrèt,
 not acostes, ques mal fet.
 Sempre les Festes matjors,
 al ventrell causen dolors.
 Si à càs eres combidat,
 sols mentja lo acostumat.
 Si tens à algù agraviat,
 no vatjes may descuidat.
 Si tens la coa de palla,
 no posses foch à la falla.
 Si algù llig alguna carta,
 un poch lluny daquell taparta.
 Si ton pare es pobre, y vell,
 no deixes mostre la pell.
 Si mentjes mes del que guanyes.
 vestiràs de telaranyes.
 Si compres algo à censal,
 no ho pagues mes del que val.
 Si alabes mòlt ta muller,
 seràs tengùt per grosser.
 Si en ta casa entra mòlt be,

mi-

mira sempre com li ve.
 Sempre el Peixcador de canya,
 gasta mòlt mes que no guanya.
 Si no calles lo que fàs,
 si algo et dich, tambe ho diràs.
 Si la porta tens tancada,
 tindràs la testa guardada.
 Si dònes ans de morir,
 aparellat à sofrir.
 Si al roin favorixes, pots fer conte,
 quen pago cert,
 tindràs dolor, y afronte.
 Si tens càses à lloguèr,
 may te faltará que fèr.
 Si tens un dinèr per vil,
 may arribaràs à mil.
 Si la Caneléra plora,
 lo Invern ja es fora;
 y si es riu, ni Invern, ni Estiu.
 Si à Dèu vols pregàr,
 possat en lo Mar.
 Si ha entrat Maig, ò no ha entràt,
 venen los Apostols diuen la veritat.

Si

Si faèna tu fas fer,
 en pagàr sies llaugèr.
 Si fòra el cor tot dacer,
 nol venceria el dinèr.
 Si dos tiren de la corda,
 la trencaràn.
 Si not agrada, no li faces alvada.
 Si carregues masa al burro,
 se gitarà en la carrega.
 Si una porta es tanca,
 altra sen obri.
 Sobre gust, no hià disputa.
 Si Senyor; y anava asoles.
 Sab, com à oli de Tenda.
 Si quant pots, no vols,
 quant voldràs, quiçà no podràs.
 Si per por dels pardals
 se deixara de sembrar,
 tart cullirien.
 Si treballes mentjaràs,
 y sino dejunaràs.
 Sobre un hou pon la gallina.
 Segons tindràs lo Estament,

vestiràs honestament,
 Si del dot de ta muller,
 refies , seràs grossèr.
 Si voldràs amich algù,
 no sia mes rich , que tu.
 Si fas be allò , que pots fer,
 à poch's auràs menestèr.
 Sardina quel gat fà presa,
 no la tornarà sancèra.
 Si criats tan de servir,
 deprèn sempre de sofrir.
 Sens urgents ocupacions,
 no deixes de oir Sermòns.

T

Tres Persones , y un sols Dèu,
 sòn en un Pare , fill mèu.
 Tinli devociò mòlt fina,
 al Angel quet encamina.
 Tan prest mort lo cordero,
 com la ovella.

Tin-

Tindràs sempre bon dellit,
si temples ton apetit.

Tota es bona gent,
y ma capa no pareix.

Tot eixirà en la colada.

Tota pindola dorada,
tè la amargòr amagada.

Tot home qui vol mentir,
gran memoria ha de tenir.

Taverna, que tè bon vi,
ventura tè prop de si.

Tambè mor lo Papa,
com lo qui no tè capa.

Tu content, yo pagat.

Tal es Ali, com Camali.

Tu, que no pots, portam al coll.

Tantes voltes va el canter à la font,
ques deixa lansa, ò el coll.

Tin bona fama, y gitat à dormir.

Tota la bona salsa cou.

Tans homens, tans parers.

Tremontona no tè abrich,
nil home pobre tè amich.

Tres

Tres al sach , y el sach en terra.
 Tots los gats tenen catarro,
 sinos lo meu , que tè tòs.
 Tots los principis sòn forts.
 Tant unflen al cuiro , ques rebenta.
 Tot està subjecte al home,
 y el tenia una pusa en la mà.
 Tan poch es larcenit , que no mata.
 Tararà , y tururù , tot es hu.
 Tinte , que no puch fer miracles.
 Tan prest se deixa la pell,
 lo jovenèt , com lo vell.
 Tan bruta està lascurada,
 com lespart.
 Tan bruta està la cullera,
 com lo culleròt.
 Tant li puntjen al bou,
 que pega una embestida.
 Tan exprèm hu la tarontja,
 que ixen pinyols , y tot.
 Tancava en clau Micolau,
 y ella tenia la clau.
 Tot lo que relluix , no es or.

Tu

Tu et tèms , algo em dèus.
 Tots los Refranys sòn verdaders.
 Tingues sempre per deport,
 pensàr que vàs à la mort.

U

Un no , desembaraça mòlt.
 Una Sogra feren de sucre,
 y encara amargava.
 Un tonto , en fa mòlts.
 Un bobo , en fa cènt.
 Un clau , trau altre clau.
 Una mala cabra,
 tot lo ramàt llança à perdre.
 Uns tenen la fama,
 y altres carden la llana.
 Un desorde , porta un orde.
 Una volta enganyen al prudent,
 al necio cènt.
 Ulls , que no veuen,
 cor , que no plora.

Un

Un vici es pitjor,
 que un deute.
 Una pendencia ben renyida,
 nescusa mòltes.

V

Veuràs sempre al ignorant,
 à la sciencia menyspreant.
 Vos caçau , y altre os caça,
 mes valdria estàr en casa.
 Vinyes , y dones hermòses,
 de guardar dificultoses.
 Vols ser Papa,
 possatho en la testa.
 Vixca la gallina,
 y vixca en sa pepita.
 Vatja yo calent , y rias la gent.
 Viu lo porronèt,
 y emprenguè la sèt.
 Viu lo llit , y emprenguè la son.
 Vist un bastò , y pareixerà un varò.

H

Vos

Vos sòu lo Prior,
y tan plè de taques ?
Què faràn los altres ?
Vetjesme asi bè passar,
que allà nom voràs penar.

PRACTICA

DE LA LENGUA

VALENCIANA.

VEus que , trocant les lletres, muden de sentit , à imitació de les que tinch possades en ma *Practica de Orthographia* , que alli sols servixen pera la llengua Castellana , y asi les posse primer en Valencià, y en après explicades en Castellà ; ab mòltes anyadides , que serviràn també pera la llengua Castellana : advertint , que la ç de rasguèt , ha de ser z en lo idioma Castellà. Y serà tan profitòs aquest Diccionari , ab laltre ques seguirà,

que, entre els dos, qualsevol sabrà escriure en perfecció, y fonament nostre Idioma, puix es lo major descans, à costa de mon treball, ques podrà encontrar.

Abrazar, dar abrazo.

abrasar, quemar.

avanç, de avance.

avans, antes.

Barò, Titulo.

varò, hombre.

ball, bayle, y el albañal.

vall, valle.

Bas, linaje.

vas, la sepultura, y verbo.

baça, junta de naypes.

basa, columna, ò fundamento.

Baza, Ciudad de Andaluzia.

basques, fatigas, desasossiegos, &c.

Vasques, linaje.

bè,

bè, bien.

vè, de venir.

bèll, bello, hermoso.

vèll, viejo.

bella, hermosa, bella.

vella, vieja.

bellèa, belleza.

vellèa, vejez.

bèns, haveres, bienes.

vèns, de venir.

vènç, de vencer.

bèu, de beber.

vèu, de ver, y la voz.

bès, beso.

vès, vete.

bèus, de beber.

vèus, de ver, y las voces.

bèure, de beber.

vèure, de ver.

Bèda; el Venerable.

vèda, por lo prohibido.

baya, color.

naya, matraca.

bull, de herbir.

vull, de querer.

bull, la bulla.

vulla, de querer.

boltes, de boltear.

voltes, vezes.

bol, de bolàr.

vol, de querer.

boç, el bozo.

vos, vosotros.

boci, bocado de comer.

voci, de vomitar.

bèna, la cinta, ò lienço.

vèna, el numen del Poëta,

y la vena, ò venas del cuerpo.

braç, el braço.

Bras, nombre.

braça, brazada.

brasa, asqua.

botar, dar bote.

votar, dar voto, parecer, ò jurar.

caça, de animales.

casa, de morada.

caçar, animales.

Casar, lugar de casas,
y casar en matrimonio.

cassar, es, quitar algo à alguna cosa, disminuir la autoridad, ò estima: quitar, ò sacàr, y cassàr, ò anulàr la Ley: cassàr la cuenta, ò escritura, que es cancelarla: trun-
càr, ò cassàr la escritura.

cap, la cabeza, y adv. *ninguno*,
y tambien *azia*.

cab, por el cabo, y por caber.

Calbo, linaje.

calvo, el calvo de cabellos.

cessiò, de ceder.

Sessiò, asiento en Concilio.

cegar, de la vista.

segar, con la hoz.

ceba, cebolla.

Seva, linaje.

seba, porrazo, golpe, &c.

centelles, por las centellas.

Sentelles, linaje.

- cent* , numero , *ciento*.
sent , de sentir.
cessa , de suspender , ò de concluir.
Sessa , Ciudad.
Sezza , Lugar.
Cyta , de Nacion.
cita , de citar.
Citta , Lugar.
sita , de situar.
Ciprèr , arbol , *ciprèr*.
Siprèr , linaje.
Cia , Isla del Archipielago.
sia , verbo , *sea*.
Chiva , Villa en el Reyno de Valencia.
Giva , Ciudad en Lycia,
 Provincia del Asia menor.
Comte , Conde.
compte , por la cuenta.
Descàlz , linaje.
descàlç , delcalço.
Dòlz , linaje.
dolç , dulce.
feches , por las fechas.

fe-

feges, por los higados.

Gaza, Ciudad cèlebre en Syria de Palestina.

gasa, tela.

Gents, las Gentes.

gens, adv. *nada*.

gomes, por las gomas.

Gomez, linaje.

Hou, huevo.

ou, de oír.

Lorens, linaje.

Lorenç, nombre, *Lorenço*.

lob, lobo.

Lop, linaje.

maça, la maza, ò mazo.

masa, adv. *mucho*.

Març, el mes de Março.

Mars, el Dios fingido Marte.

meches, las mechas.

Metjes, Medicos.

Muza, Sarraceno.

Musa, del Parnaso.

prophetiça, verbo.

Prophetissa, nombre.

poëtiça, verbo.

Poetissa, nombre.

pòlç, polvo.

pòls, pulso.

Perez, linaje.

peres, fruta, *peras*.

pessar, por el pessadumbre.

pesar, por el peso.

raça, la casta.

rasa, llena.

realç, realce.

reals, reales.

rich, por el rico.

Ric, Puerto de Inglaterra.

riça, de rizar.

risa, de reir.

romanç, por el romance.

Romans, por los Romanos.

sab, de saber.

çap, quando al gato se le dize zape.

Sabater, linaje.

çabater, Zapatero.

sis,

sis , numero , *seys*.

Cis , nombre propio.

solar , de casas.

çolar , las medias , ò los zapatos.

sopes , por las sopas.

çopes , de cenar.

taça , para beber.

tassa , tassacion.

temps , el tiempo.

tems , de temor.

EN estes altres veus ques se-
guixen , tocarè el punt mes
dificil , sutil , y quengrandix nostra
Lengua , y es tan costòs dentendre,
quencara explicàt , y possàt en prac-
tica , com no sia el Lector natiu Va-
lencià , crech se quedarà sens en-
tendrel. Es , dons , lo acento , que
tenim en nostra Lengua , *grave* , y
agut , en les dos lletres *o* , y *e* , mo-
tiu

tíu per hon pronunciàm los Valencians, ab tant primor, la llengua Latina, y estàm tan aptes pera parlar les demès: y note el curios, que de totes aquestes veus ques següen, pera el vers Valencià, encara questien escrites ab unes mateixes lletres, no són consonants. Primer posse les del acento *grave*, senyalat, y en après les del *agut*, sens assignarlo, puix este jamès ha estat en ús, en nostra Lengua, notarlo; com ho tinch já declarat en ma citada *Practica*, encara quel pronunciàm naturalment.

Arrèu, consecutivo.

arreu, arreo.

bè, bien.

be, balido.

lola,

- bòla* , por la bola.
bola , de bolàr.
bèca , por el que dà cabezadas.
Veca , la de los Colegiales.
bòta , de botàr , y la del vino.
vota , por dar parecer, voto, y por juràr.
bòt , de botàr.
vot , voto , ù parecer.
coç , la coz del cavallo , &c.
cos , el cuerpo , y el ojo de la ahuja.
còça , la carrera.
cosa , la cosa.
còces , las cozes de cavallo , &c.
coses , las cosas.
còla , por otro nombre , en Valenciano,
ayguacuyta , la còla.
cola , de colar.
chòp , el chopo , ù alamo.
Job , el paciente Job.
Dèu , Dios , y verbo.
deu , numero , diez.
dona , verbo.
Dona , Doña , y la muger.

dóns.

dòns, dones.

dons, adv. *pues*.

dolç, por cosa dulce.

Dolz, linaje.

dols, por los duelos.

fora, verbo.

fora, adv. *fuera*.

fòssa, quando caba con los ozicos el puerco.

fossa, la sepultura.

llabòrs, por las simientes.

llavors, adv. *entonces*.

Mòza, la Moza.

moça, la muesca.

mòra, de morar.

Mora, linaje, la Mora de Religion, y la fruta de las moreras, ò zarçales.

mènt, de mentir.

ment, por la mente.

mòlt, mucho, y muy.

molt, de moler.

mòs, pronombre, *mis*.

moç, el bocado de morder.

chòch.

- chòch* , el choque.
joch , el juego.
òs , articulo.
hos , el huesso.
òm , el alamo.
hom , el hombre.
podèn , de podàr.
poden , de podèr.
Ròs , linaje.
ros , rocìo.
ròsa , color.
Rosa , nombre propio , y la flor.
sèda , de hilàr.
ceda , la cedula.
sèch , verbo , *seco*.
cech , el ciego.
sèu , el sevo , y pronombre , *suyo*.
Seu , la Seo Metropolitana.
sèt , de beber.
set , numero , *siete*.
sòit , verbo , *soys*.
sou , el sueldo.
sòta , la del naype.

- sota*, adverbio, *bajo*.
- sò*, verbo, *soy*, y nombre, *Señor*.
- so*, el son, y el sueño.
- sòn*, verbo, *son*, y pronombre, *su*.
- son*, el sueño.
- sòrt*, el sordo.
- sort*, la suerte.
- sòl*, ò *sòlch*, el sulco.
- Sol*, por el Planeta Sol, por el suelo,
y por el verbo, *suele*.
- tèst*, el tiesto.
- test*, el texto; aunque tambien
se dice *teixt*.
- tòs*, la tos, y pronombre, *tus*.
- tos*, el tosuelo.
- Tòca*, la Toca, ò Toga.
- toca*, verbo, *tocàr*.
- tòrt*, el tordo.
- tort*, el tuerto, y linaje.
- vèla*, por no dormir.
- bela*, por el balido, y la bela de lienço.
- vèra*, verbo, *viera*; y una partida de
esta Huerta, llamada de *Vera*.

vera, cosa verdadera.

Zona, la Zona.

sona, verbo, *suenar*.

Altres curiositats pera mes practica de nostre Idioma, explicades també en Castellà.

Numerals Cardinals.

Hu, uno, 1.

dos, dos, 2.

tres, tres, 3.

quatre, quatro, 4.

cinch, cinco, 5.

sis, seis, 6.

set, siete, 7.

huit, ocho, 8.

nou, nueve, 9.

deu, diez, 10.

once, once, 11.

dotze, doze, 12.

- tretce* , treze , 13.
catorce , catorce , 14.
quinze , quinze , 15.
setse , diez y seis , 16.
desat , diez y siete , 17.
dihuit , diez y ocho , 18.
denau , diez y nueve , 19.
vint , veynte , 20.
vint y hu , veynte y uno , 21.
trenta , treynta , 30.
quaranta , quarenta , 40.
cinquanta , cinquenta , 50.
sixanta , ò *seixanta* , sesenta , 60.
setanta , setenta , 70.
huitanta , ochenta , 80.
noranta , noventa , 90.
cènt , ciento , 100.
mil , ò *milia* , mil , 1000. &c.

Numerals Ordinals.

- Primèr* , primero , I.
segòn , segundo , II.

tercèr , *tercero* , III.
quart , *quarto* , IV.
quint , *quinto* , V.
sisè , *sexto* , VI.
setè , *septimo* , VII.
huitè , *octavo* , VIII.
novè , ó *nono* , *nono* , IX.
decè , *decimo* , X. &c.

Numerals distributius.

Den hu en hu , *de uno en uno.*
De dos en dos , *de tres en tres* , *de*
quatre en quatre , *de cinch en cinch* ,
de sis en sis , *de set en set* , &c.

MESOS DEL ANY.

Janèr , *Enero.*
Febrèr , *Febrero.*
Març , *Março.*
Abril , *Abril.*
Maig , *Mayo.*

Juny

Juny, Junio.

Juliol, Julio.

Agost, Agosto.

Septembre, ò *Setembre*, Septiembre,
ò Setiembre.

Octubre, ò *Otubre*, Octubre, ò Otubre.

Novembre, ò *Nohembre*, Noviembre.

Decembre, ò *Dehembre*, Diciembre, ò
Diziembre.

Dies de la Semana.

Domenge, ò *Dumenge*, Domingo.

Dilluns, Lunes.

Dimats, Martes.

Dimècres, Miercoles.

Dijous, Jueves.

Divendres, Viernes.

Disabte, Sabado.

SONETO.

Si curiòs , ò Lector , te procuri
 en mon llibre primer de Orthographia,
 ja curiòs pera este et prevenia,
 puix curiòs per servirte em desvelì:

Mòltes coses curioses te notì,
 que ta curiositat no pensaria;
 puix curiòs, tant, ò mes, sens phantasia,
 en aquest Tratatè , crech , me portì.

Tu, Lector, com à home ben curiòs,
 que no ignores lo que es curiositat,
 los defectes perdona à Carlos Ròs,
 que ho suplica à tes plantes humiliat:

Y si à cas lo Tratat no es del teu gust,
 dissimuleu ta sciencia, que es mòlt just.

F I.

Reimprimase.

Figueròs.

N O T A.

Donde se halláre éste Libro , se hallarán los siguientes.

Misales Romanos , y Franciscanos.

Breviarios , Diurnos , Romanos Franciscanos , y Agustinos de todas clases.

Epistolario , y Evangelios del año.

Martyrologio Romano.

Octavas de Navidad , Reyes , Pentecostes , Corpus , Todos Santos , y Difuntos.

Semana Santa grande , y pequeña.

Sacras iluminadas , y negras.

El Por qué de las Ceremonias de la Iglesia,

El Pensador Matritense.

Difiniciones de Vinio , ò Instituta de Yuglà.

Robredo Observaciones Prácticas de Albeytería.

Grossez Evangelios , y Meditaciones
de los Domingos del año.

Politica Christiana , y Aforismos de
Prudencia , que hacen al Hombre
advertido.

Consideraciones para excitar , y fomen-
tar en nuestros corazones el Amor
Divino.

Jesus al Corazon del Sacerdote.

Bas Theatrum Jurisprudentiæ.

Berní Práctica Civil.

-- Práctica Criminal.

-- Instituta Real y Civil.

-- Privilegios de Abogados.

-- Instruccion de Alcaldes Ordinar.

Piisima Devocion à la Virgen por San
Buenaventura en Latin.

Obras propias, y Traduccion de Latin.

Griego , y Toscano con la Parafrafi de
algunos Salmos , y Capítulos de Job
por el Maestro Fr. Luis de Leon.

Accusationis in C. Verrem en Latin,
y Castellano.

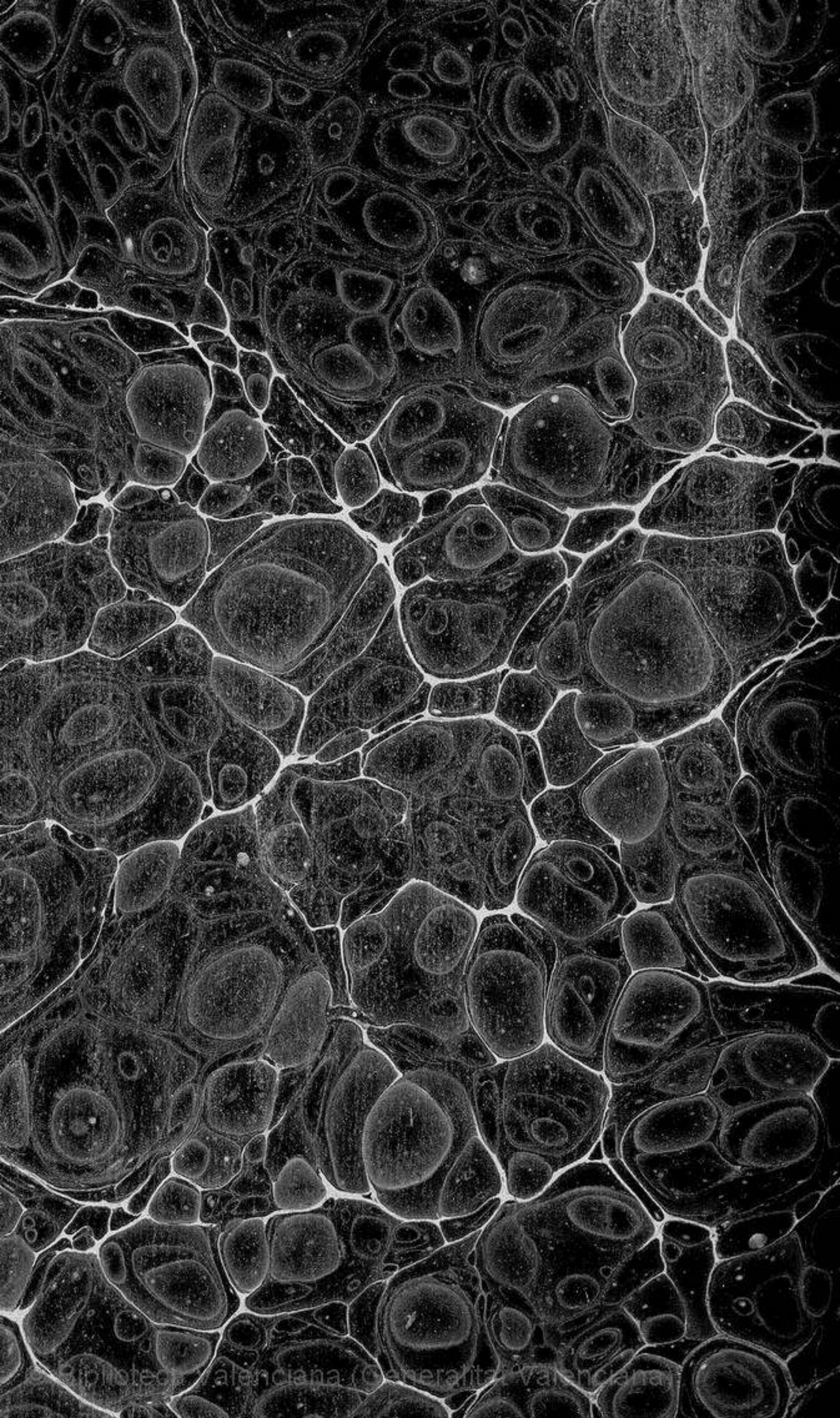
Descanso de Comerciantes , Libro en que se hallan los precios de la Seda, principiado desde diez reales Valencianos hasta ochenta , subiendo de seis en seis dineros como es estilo en la Lonja , y principiado por precio de media onza hasta dos mil libras.

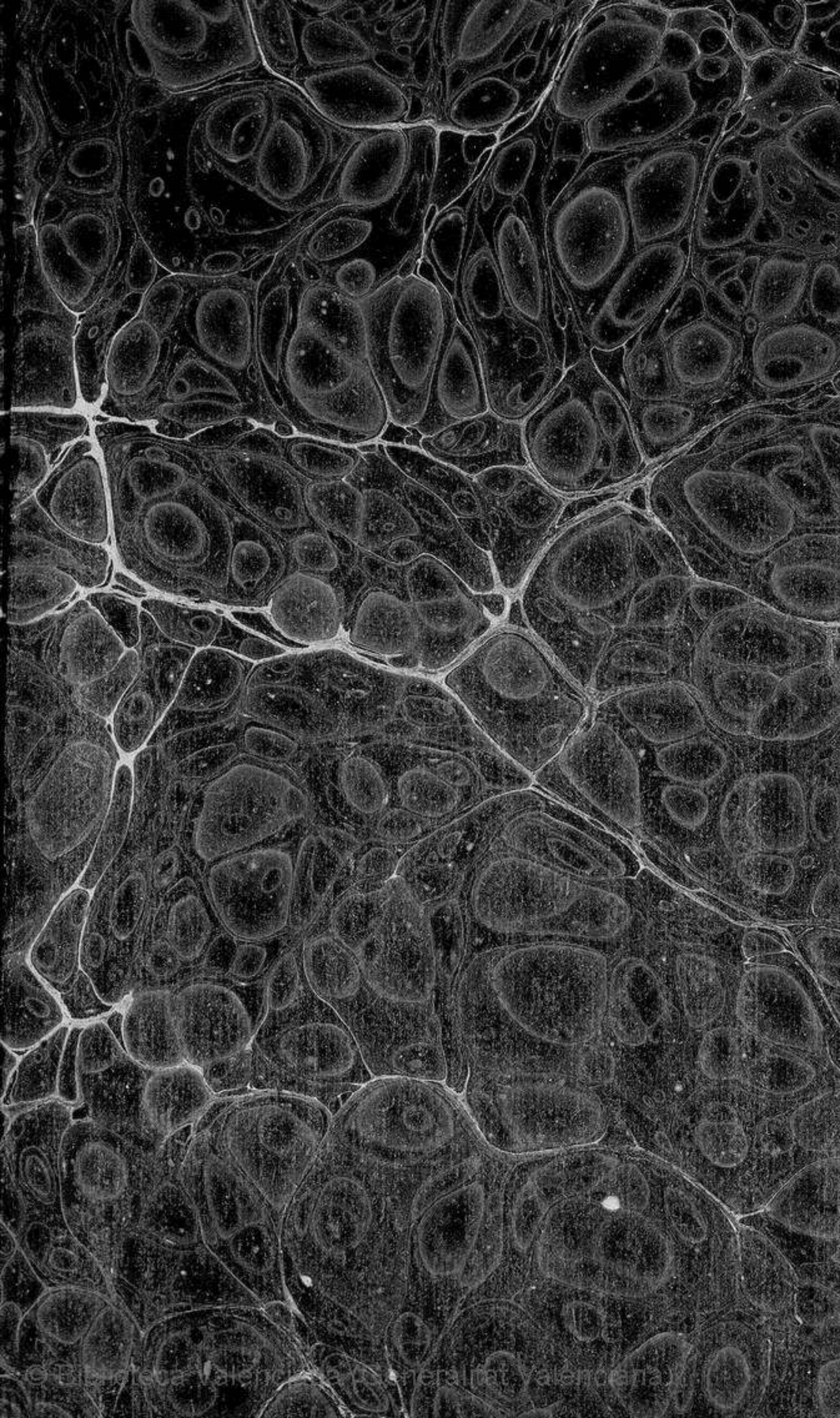
COMEDIAS.

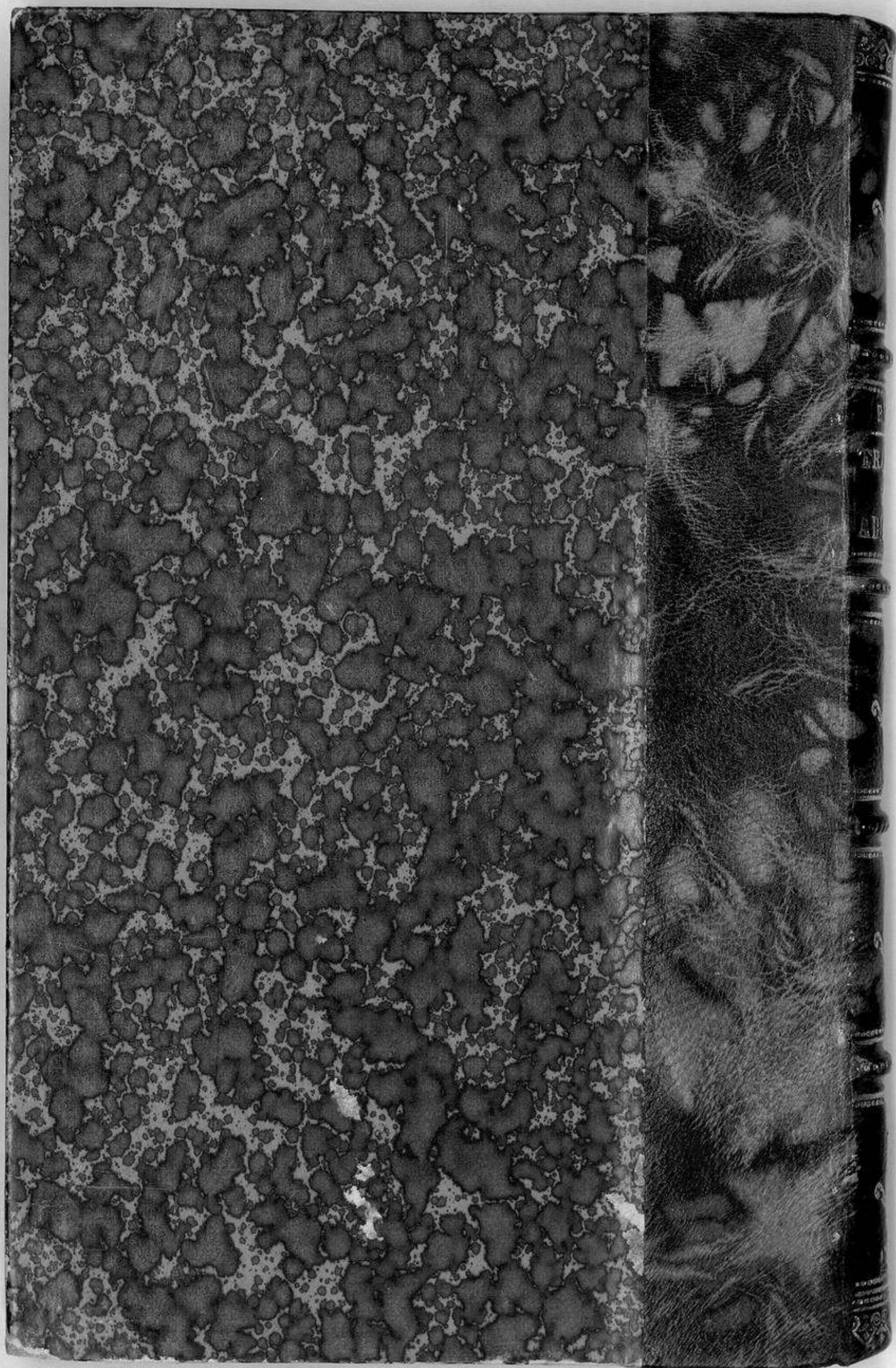
Amor destrona Monarcas, y Rey muerto por amor.

La Toma de San Felipe.

La Nueva Máquina del Gás.

ROS

TRATA
DE
ABAGIES

1788

